

גליזון באר הברכה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

תולדות

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת תולדות

- א הקרה ה' אלוקיך - פרנסה מן השמים בלא שום שייכות ל'השתדלות'.
- ב ויעתק - להעתיק עצמו מהצרה ולהסיח דעתו ממנה.
- ה ויעתר יצחק - ע"י התפילה נעשה בריה חדשה וכל הגזרות מתבטלות.
- ז וידו אוחזת בעקב - להתבונן בכל ענין על סוף דבר ותכליתו.
- ט האמורים בפרשה - לפרוש ולהתבדל מן הרע.
- יא חפר ומצא בארות מים - יתייגע בעבודתו ית"ש וה' יגמור בעדו.
- יד אף אתה רחום וחנון - להיטיב לבריות.
- טז יושב אוהלים - עיקר הצלחתו בתורה ע"י היגיעה וההתמדה.

פרשת תולדות

כמי שהקרה אליו ה' את הדבר, אף את שני גרדי הצאן החשיב כמי שנתגלגלו לידו ברצון הבורא ובחסדו שיוכל למהר ולהביא את המטעמים בטרם יביאם עשו אחיו. מוסיף ה'זרע שמשון' וז"ל. ואגב אורחין יש לקחת מוסר השכל, שכל אדם יש לו להכיר בכל מעשיו - כי הם מנפלאות מעשי ה', כי אין בכוח האדם לעשות כלום אם לא בחסד ה', שאין אדם נוקף אצבעו מלמטה אא"כ נגור עליו מלמעלה. וכן בכל ריווח שיעשה אל יאמר כי זה בא לו בהשתדלותו העצומה, אלא חסד ה'. אם יעלה לגדולה אל יאמר כי חכמתו גרמה לו רק חסד ה', וזהו כי הקרה ה' אלוקיך לפני, עב"ל.

הקרה ה' אלוקיך - פרנסה מן השמים בלא שום שייכות ל'השתדלות'

בפרשתן (כו כ), ויאמר יצחק אל בנו מה זה מיהרת למצוא בני, ויאמר כי הקרה ה' אלוקיך לפני, ולכאורה צריך ביאור, וכי יעקב אבינו, עמוד האמת כדכתיב (מיכה ז ט) 'תתן אמת ליעקב', הוציא שקר ח"ו מפיו, והרי מהירותו לא הייתה בגלל שהקרה ה' לפניו, שהרי לא יצא כלל השדה לצוד ציד, אלא בעצמו לקח שני גרדי עיזים שהיו לאמו בבית ושחטם. ומבאר בספה"ק 'זרע שמשון' (ד"ה פסוק כי הקרה), כי יעקב אבינו היה מחשיב את כל אשר לו - אף מה שמוזמן תחת ידו -

א. כבר אמר פעם 'מחותן' חשוב בגמר ה'שבע ברכות' של בנו החמשה עשר, אחר שכולם נישאו אחד אחד בעיתו ובזמנו והקימו בתים נאמנים לה' לשם ולתפארת, ויען ויאמר את כל בני העמדת תחת החופה ובכל זה לא עזרני הבורא במאומה... כל צאצאי האב הדרשן נשתוממו שמא אירע לאב איזה חולי בראשו - להוציא מפיו דיבורים כגון דא... שחק האב והסביר להם וכי הקב"ה עזר לי... הרי הוא עשה את הכל... אל תאמרו ח"ו שאני עשיתי והוא סייע ועזר לי, אלא את הכל בכל עשה הבורא בכבודו ובעצמו.

ביסוד זה ביארו מה שאמר אברהם אבינו לאליעזר (חיי שרה כד ז), 'ה' אלוקי השמים... הוא ישלח מלאכו לפניך', כי אליעזר חשש שמא לא יצליח בשליחותו, אמר לו אברהם, הסר דאגה מלבך, כי יבוא מלאך מן השמים והוא יהלך לפניך לעשות הכל, ואתה תבוא אל המוכן, כלומר לא שאתה תעשה והקב"ה יעזור לך... אלא את הכל יעשה הבורא... רק בבואו לפני לבן ובתואל שלא היו 'היימישע' (מן היראים לדבר ה') להם אמר אליעזר שאברהם אמר לו (שם מ) 'ה' אשר התהלכתי לפניו ישלח מלאכו אתך', כלומר שאתה תעשה והקב"ה יעזור...

ב. מעשה בחסיד 'תמים' ששמע מפי רבו דברי חיזוק בעניין הבטחון, ובתוך דבריו אמר כי הבוטח בה' באמת לא יחסר לו מאומה והקב"ה יספק לו צרכיו. החסיד שהיה איש תם וישר קיבל את הדברים כפשוטם ולהלכה למעשה, מיד הודיע לבני ביתו בקול גדול כי הוא עוזב את 'עבודתו', ולמחרת הוא יוצא הוא אל היער הסמוך לעיר, שם ישהה בבקתה קטנה ויעסוק בתורה ובעבודה במשך שבוע ימים, ואין צורך לדאוג לו למזונות כי סמוך ליבו בטוח בה' שישלח לו דברי מזון להחיות נפשו. והנה לאיש זה היה שכן 'לץ' אשר שמע את שיחתו, הלה גמר בדעתו לעקוב אחריו ולראות את מעשיו, נטל עמו מאכלים ויצא אחריו, ואכן ראה אותו לומד בהתמדה מרובה ולאחר מכן עומד ומהתפלל, ובסיום התפילה שטח את בקשתו כדבר בן אל אביו, אבי שבשמים, פרנסני, כי רעב אנכי... ושלח לי אוכל להשיב נפש. 'עוד הם מדברים, ואני אשמע' - השכן שמע את התפילה הנרגשת ומיד השליך מע"ג האילן שהסתתר עליו פת לאכול ומים לשתות... אותו צדיק עמד משתאה לראות כיצד הקב"ה מקבל מיד תפילתו, כי אכן 'לא יבושו ולא יכלמו כל החוסים בו', וחזר לתלמודו בעוז ותעצומות. למחרת היום, תשו כוחותיו ושוב ביקש מהקב"ה שרוצה לאכול... וכמעשהו אתמול כך מעשהו היום, השכן העומד על משמרתו לעקוב אחריו שוב שלח לו אוכל 'משמיא'... וכך חזר הדבר ונשנה מדי יום ביומו עד ככלות השבוע, ושב האיש לביתו שמח וטוב לב. פגע בו אותו 'לץ', והתעניין לפי תומו היאך עבר עליו השבוע האחרון, והאם באמת היה לו לאכול כדי צרכו, וסיפר לו בהתרגשות כיצד זכה לקבל 'לחם מן השמים'.. אמר לו ה'לץ', לא מהשמים היה הלחם אלא מעשי ידי אדם... אני עמדתי שם, אני שמעתי את תפילתך ואני זרקתי את האוכל ממעלה למטה, השיב לו הלה מינייה וביה, וכי מי הכניס לראשך שגעון זה להתחקות אחרי במשך שבוע שלם ולתת לי מפתך לאכול אם לא הקב"ה בכבודו ובעצמו... לא היית אלא שלוחו של הקב"ה כי הרבה דרכים למקום...

ג. נכדו של הרה"ק רבי יוחנן מטאלנא זי"ע הזכיר לפניו שמו של אברך שאיבד מקור פרנסתו, פתח ואמר, יהודי צריך להאמין שהקב"ה ורק הוא מפרנס ומזין כל אחד כפי הבנתו. מי ששוכח להאמין בכך פעמים שהקב"ה

באר הפרשה - פרשת תולדות

ויעתק - להעתיק עצמו מהצרה ולהסירה דעתו ממנה
בפרשתן (כו כב), 'ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא
 רבו עליה', וביאר הרה"ק ה'משמרת איתמר'
 זי"ע (ד"ה ויחפרו) על פי מה ששמע מהרה"ק 'החווה'
 מלובלין זי"ע לבאר בהא דאיתא בזה"ק (ח"ב מח.) על
 הכתוב (שמות יד טו) 'ויאמר ה' אל משה מה תצעק
 אלי דבר אל בני ישראל ויסעו - בעתיקא תליא מילתא',
 ומבאר בזה"ל, דרומזו להסירה דעתם ולהסיר הענין מצרים
 מדעתם, וזה שאמרו חז"ל (פסחים קיח.) על הפרנסה שהיא
 כקריעת ים סוף, שסגולת ענין הפרנסה היא גם כן על
 דרך זה - להסיר הנאווה והמחשבה מלחשוב בענין
 הפרנסה, ודפח"ח, וכן הוא בכל ענינים שהם בחינת
 מצרי"ם (ר"ל, כל המצרים שיש לו), ובפרט בענין השונאים

וכן מצינו גבי יצחק אבינו בפרשתן, דכתיב (כו יב)
 'ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא מאה
 שערים ויברכהו ה'', ולכאורה צ"ב, שהרי וזרע הכוונה
 שהתייגע בעבודת הארץ, וא"כ מה וימצא שייך כאן,
 הרי 'מציאה' באה שלא בעמל ויגיעה. ומבאר הרה"ק
 ה'קדושת יום טוב' מסינעט זי"ע (כד"ה ותקח רבקה ועי"ש)
 שאכן, בפועל היה וזרע יצחק, אך מ"מ כשבא למעשה
 וראה כי נבטו השבלים וגדלה התבואה החשיב את כל
 יכולו כ'מציאה' גרידא, וכמתנת שמים שבירכו ה' - כי
 ברכת ה' היא תעשיר (משלי י כב), וכל ענין ההשתדלות
 אינו אלא 'גזירת עליון' - בזיעת אפך תאכל לחם, אבל
 הפרנסה גופא - מאה שערים באו לו כ'מציאה' במתנה
 מן השמים.

'מזכירו' - והרי הוא מנענע את מקור פרנסתו כדי שיזכור מי הוא הבעל הבית האמיתי, והנה, פעמים שמספיק
 רוח מצויה - נדנדוד קל ביותר, וחוזר האדם לאותו מקור פרנסה. פעמים שהאדם אינו מתעורר, והוא בטוח שהוא
 המפרנס, או הבוס שלו... והרי יש רבש"ע בעולם... הוא המחליט הוא המפרנס, ע"כ מנענע אותו הקב"ה ברוח
 שאינה מצויה ומאבד כל מקור פרנסתו, או אז מכיר האדם שעליו לשפוך נפשו בתפילות לה', ותתחזק אמונתו
 ותליית נפשו בבורא עולם, ושוב יכולים להיפתח לו שערי פרנסה. וסיים הרבי לנכדו, אמור לו בשמי שיש אנשים
 עשירים המתפללים יום ויום על פרנסה טובה, הם אומרים פרשת המן, מתפללים על כך, מקפידים לעשר 'מעשר
 כספים' כדי להכניס בכך ברכה אל ביתם, כך מצליחים. גם אברך זה, יזכור מהבורא ויסמוך עליו שיתפלל ויהא
 בטוח שהישועה אכן תבוא במהרה יותר ממה שחושב, אך שכבר עכשיו יבטיח שימשיך להתפלל ולבקש גם כשיהיה
 לו מקור פרנסה חדש. ואכן, כך היה, האברך עשה כדברי הרה"ק ומצא בנקל מקור פרנסה חדש ולא שכח הציווי
 לבקש ולהתחנן (תנחומך ישעשעו נפשי עמוד 749).

בענין זה רמזו צדיקים (עיי' ליקוטי הרי"ם בפרשתן) בברכה שנתברך בה יעקב אבינו 'ויתן לך האלוקים' (כו כח), וברש"י,
 יתן ויחזור ויתן. כלומר שאעפ"י שיתן לך הקב"ה כל שפע טוב, עדיין תרגיש שהנך נצרך לטובותיו ש'יחזור ויתן'
 לך, וזוהי ברכה שירגיש תמיד תלוי בחסדי הבורא וישא עיניו למעלה השמימה.

ביסוד הדברים ביאר הג"ר שמעון שוואב זצ"ל בהאמור בפרשתן בענין הבארות שחפר יצחק ויריבו עליהם עד
 ש'ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחובות ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ'
 (כו כב), ומיד לאחר מכן כתיב (פסוק כג) 'ויעל משם באר שבע', והקושיא ידועה ופשוטה, כיון שסוף סוף הגיע אל
 המנוחה ואל הנחלה מה לו ללכת משם לבאר שבע, אלא שחשש יצחק שמא במצב כזה כשהוא 'מסודר' תחת גפנו
 ותחת תאנתו כבר לא ירגיש בכל מאודו שהוא תלוי במי שאמר והיה העולם, ושוב אינו זקוק לעזרתו ח"ו, על כן
 מיד עזב את מקומו והלך לבאר שבע... ואכן מיד 'וירא אליו ה'' (פסוק כד), שזכה להתגלות אלוקית מחמת כן...

ד. כדברים האלה כתב הרה"ק ה'בת עין' זי"ע (ד"ה מה זה) כי יצחק אמר לעשו 'צא השדה וצודה לי ציד' (כו ג),
 ו'שדה' רומז לתפילה כדכתיב (כד סג) 'ויצא יצחק לשוח בשדה', וכלומר שביקש מעשו שיעמוד להתפלל שיעזרהו
 הקב"ה למצוא הגדיים ובוזה יקדש את הגדיים ויהיו ראויים לאכילתו בקודש 'כאשר אהבתי' לאכול בקדושה, ולכן
 שאל את יעקב כיצד 'מיהר' והספיק להתפלל ולהביא את הגדיים, לזה ענה יעקב מכיוון שהנני מאמין ש'הקרה
 ה' לפני' - והקב"ה הוא זה שהמציא את הגדיים לידי אינני נצרך לתפילה על זה, וממילא תכנס הקדושה במאכלך
 ע"י זאת האמונה.

ה. כדברים הללו כתב גם הרה"ק רבי מנחם מנדל מוויטעפסק זי"ע, שהמעמיק מחשבתו ב'דאגה' על מחסור
 פרנסתו או כיו"ב משאר מחסור, הרי בזה גופא הוא מכניס עצמו עמוק בתוך מאסר הדאגה כבתוך בית
 האסורים, עד שקשה עליו לצאת מהם. וכך כותב במכתב קדשו (פרי הארץ, מכתב כב, ר"ח אייר תקמ"ז) תשובה כללית

באר הפרשה - פרשת תולדות

ג

המריבים על האדם. וזה שאמר הכתוב 'ויעתק', והיינו כי כאשר האדם חושב ושקוע בצרתו אוי שהעתיק והסיר את הענין מריבת המים מדעתו בהא גופא גורם ש'תדבק' בו הצרה, והעצה וממחשבתו, ומשם זכה ויחפור באר אחרת ולא רבו היעוצה היא להסיח דעתו ולא להשקיע בה את 'ראשו עליה. עכ"ל.

על דאגת הפרנסה... הנה ידוע שעיקר האדם הוא המחשבה, וכמו שהחושב דברי טומאה הרי הוא טמא, ומי שמחשבתו נחה על ענייני טהרה הרי הוא טהור וקדוש - הכל לפי החושב, כמו כן החושב מצרותיו ודאגותיו, הרי הוא נעשה 'מקשה אחת של דאגה', ונכנס בתוך תוכם הרבה יותר מכפי שהוא עד עתה, וממילא אינו יכול ליפטר מהם, והנה בני ק"ק בעשינקאוויטץ היו שולחים אלי בכל שנה ושנה מכתב בו הם בוכים ומתאוננים על העניות והדחקות שעלה בגורלם, ורק מחמת צעקתם זאת אינם נושעים, צועקים ואינם נענים, מכיוון שהם בוכים וכל מחשבתם סביב חסרון פרנסתם, והנה בשנה זו לא קבלתי מהם את המכתב, ובזאת אני סמוך ובטוח שקיבלו עליהם את העצה היעוצה, שלא לחשוב יומם ולילה על הטרדה והדאגה כי המחשבה על זה מחזקת יותר את הצרה - על כן ברור לי שרווח להם, עכתוד"ק.

וכבר איתא בגמ' (ב"מ לג.) על הפסוק (דברים טו ד) 'אפס כי לא יהיה בך אביון - אמר רב יהודה כל המקיים בעצמו כך סופו בא לידי כך', וביאר המהר"ל ז"ע (חידושי אגדות שם) שכאשר אדם מתיירא מן העניות, בזה גופא הריהו גורם לעצמו שתבוא העניות עליו, וכמו שנאמר (איוב ג כה) 'את אשר יגורתי יבא לי', כי כאשר ירא מאיזה דבר הריהו מקטין עצמו תחת דבר זה, ובזה גורם שיקרה דבר זה בפועל, וראיה לדבר, ממציאיות הדברים כשיקח האדם 'לוח של עץ' ויניחנה על גבי הנהר בכדי לעבור עליו מקצה הנהר האחד למשנהו - קרוב הדבר שיפול, ואילו כאשר לוח זה יעמוד על הארץ יעבור עליו בשופי בלא שום נפילה, כי ע"ג הנהר הינו מרתת ומפחד שמא יפול, ועל הארץ אינו חושש למאומה. והיינו שמחשבת היראה מן הנפילה פועלת עליו שאכן נפול יפול. וכיו"ב ממש הוא בכל ענייני האדם, כאשר חושש ומתיירא מן העניות - 'סופו בא לידי כך', שהוא מביא על עצמו את העניות. משא"כ המתחזק ובוטח בה' שיחיש לו כל טוב, ושום רעה לא תבוא עליו, בזכות אלו המחשבות ניצול מכל רע, ויעבור מעל נהר החיים בשלום ובשלווה.

עוד איתא בתורתו של המהר"ל (גור אריה דברים כ ה) לבאר במה שמצינו לעניין היוצאים למלחמה, שהיו השוטרים מכריזים 'מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישוב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יחנכנו', ופירש רש"י 'ודבר של עגמת נפש הוא זה', ומבאר המהר"ל, 'שיש אדם בשביל שאחר יקח את שלו חלש דעתו עליו, ובשביל שחלש דעתו עליו איתרע ליה מזליה ומת במלחמה, ודבר זה גורם המיתה'. והיינו שהדאגה והמחשבה שמא יארע לו רע הן הן שהביאו עליו את המיתה.

ומן העניין להביא מה שכתב הרמב"ן (יט יז) לבאר הטעם שאשת לוט נהפכה להיות נציב מלח, וז"ל, ועוד בו ענין, כי הראות באוויר הַדְּבָר ובכל החליים הנדבקים יזיק מאד וידביקם, וכן המחשבה בהם, ולכן יסגר האיש המצורע וישב בדד (כדי שלא יראוהו אחרים ויחשבו מענין ה'צרעת' ובה יסתכנו להדבק אף הם בצרעת כמותו), וכן נשוכי חיות השוטות ככלב השוטה וזולתו כאשר יראו המים וכל מראה יחזו בהם דמות המזיק וישתטו וימותו, כמו שאמרו במסכת יומא (דפ.) והזכירוהו אנשי הטבע, ולכן היתה אשתו של לוט נציב מלח כי באתה המכה במחשבתה כאשר ראתה גפרית ומלח היורד עליהן מן השמים, ודבקה בה. עכ"ל.

ו. ודע, כי כל איש החי בעולם הזה, עובר לפעמים קשיים והסתרות, יש מי שמשקיע את רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו בתוך הקשיים, וממילא אינו מצליח לראות שבחוף יש עולם ומלואו, שבו האורה שולטת, ואף הוא עצמו בתוך עולם זה נמצא, כי לא רק רע גמלוהו מן השמים, אם אך יפקח את עיניו ימצא כמה וכמה נקודות אור בחייו ואלו יקלו מעליו לסבול את עול הקושי שהוא עובר.

מעשה בנער צעיר לימים, שבכל יום ויום היה משיח את לבו לפני רבו - כי רבו אנחותיו ולבו דווי... כי 'חיים קשים' עוברים עליו בעניין זה ובדבר פלוני, הרב שכבר ראה מאורות מימיו והכיר בתהלוכות החיים, רצה ללמדו בינה, לבל יתלונן כל היום ויפסיק מלראות 'שחורות' כל היום, הזמין את תלמידו לביתו, בישיבתם יחד מזג לו הרב כוס מים, וביקשו לברך ולשתות לרוויה. אח"כ נטל בידו חופן מלח והשליך לתוך כוס המים וציוה לתלמיד לשוב ולשתות. כמובן שלרוב מליחות המים לא מצא התלמיד את מקומו... משם יצאו הרב והתלמיד לנאות דשא

באר הפרשה - פרשת תולדות

ואם תאמר כיצד אסיה דעתי, והרי הצרה 'לוחצת' אותי מכל צד, ואי אפשר להעלים עיניי ממנה, לזה נאמר, הנה המאמין באמונה פשוטה יודע כי אין כלל 'רע' בעולם, וכלומר, כי תכליתה היא הטבה שלימה, וממילא יאמר לעצמו, מה לך כי תשקיע ראשך ורובך בצרה והקושי, וכי לא עדיפא לחשוב מהטובה העתידה לבוא בקרוב^ז. וככה האמונה והבטחון להביאנו לידי שמחה^ט, וכמו שביאר הגה"ח רבי אהרן יוסף לוריא זצ"ל (עבודת פנים אמונה וביטחון אות כ"ב) באמור בריש פרשתן (כה יט) ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם

הוליד את יצחק, כי 'יצחק' מורה על מידת השמחה, ונקרא 'יצחק' ע"ש 'צחוק' עשה לי אלוקים, 'אברהם' מורה על האמונה, שהוא היה 'ראש למאמינים' (פסיקתא זוטרותא שה"ש ד ח). וזהו 'אברהם הוליד את יצחק', הרוצה לבחון את מידת אברהם - מידת האמונה והביטחון שבו, יתבונן אם אמונתו הוליד אצלו את יצחק - מידת השמחה והצחלה. וכדכתיב (תהלים כה ז) 'בו בטח ליבי ונעזרתי ויעלוזי לי' כי ע"י הבטחון נעזרתי ש'ויעלוזי לי'. ובדרך זה נאמר תחילה ואלה תולדות יצחק איזו היא השמחה הנכונה והראויה, כשהיא בן אברהם -

והמשיכו בשיחתם על שפת האגם, ביושבם במרחב על מי מנוחות תחת השיחים נטל הרב בשנית חופן מלח והשליכו לתוכי האגם. ושוב חזר על בקשתו מתלמידו שיטעם ממימי האגם. כעת שמח הנער לשתות עוד ועוד מהמים הזכים והטעמיים. ולשאלת הרב, האם אינו מרגיש את המלח, השיב הנער, לא ולא...

נענה הרב ואמר לו, ראה בני, כמות המלח ששפכתי לכוס המים שבביתי שווה לכמות המלח ששפכתי לאגם, מעתה תתמה 'מה נשתנה', מדוע כאן לא יכלו לשתות מים ממרה כי מלוחים הם, ובאגם לא הורגש כלל המלח, ותשובתך, כי בכוס נשאר המלח (מרוכז) בכח חזק, לא כן באגם, שהמלח מתפשט ומתפזר עד שאינו מורגש כלל. ומעתה דע לך בני, כי בדומה לזה הוא הנעשה עם האדם במנת הכאב, היסורים והטרדות שהוא עובר ל"ע בימי חייו. המנה שנגזרה היא קבועה אך 'טעם' המרירות והקושי קובע כל אחד ואחד לעצמו, מתוך החלטתו לאיזה 'כלי' קיבול הוא מכניס ומקבל את יסוריו, אפשר להחליט לצמצם את מבטו רק עליהם, דוגמת אותו כוס אשר שטחה קטן, וכל הנכנס בה נשאר בכל עוזו ותוקפו, כך, אם האדם נשאר כל היום 'סביב' היסורים והסבל, אז המרירות מורגשת ביותר, והקושי עצום ובלתי נסבל. אך אפשר לאדם להיות כ'אגם מלא מים' להרחיב את מבטו ולהשליך את מנת יסוריו לתוך מעין חיים המפכה חיות שמחה ובטחון ולהמתיק את מצבו עד מאד, אשריו ואשרי חלקו.

ז. הנה כתיב בריש פר' חיי שרה 'ויהיו חיי שרה' וגו', וכתב 'בעל הטורים', כי 'ויהיו' עולה בגימטריא למניין ל"ז, לרמז שעיקר שני חיי שרה היו ל"ז שנים, מיום שנולד יצחק בהיותה בת צ' ועד שמתה בת קכ"ז. מעתה יש מקום להקשות כיצד ניתן לומר על שני חיי שרה 'כולם שווין לטובה'. וביאר הרה"ק רבי יענקלה מפשעווארסק זי"ע, כי כולם שווין לטובה ר"ת 'שכל', והיינו שעם חכמה ובינה ניתן לחיות 'בטובה' גם בשנות הקושי... ועיקר ה'חכמה' היא להאמין שיש בורא ומנהיג לעולם וכל מעשהו באמונה...

ח. ושמעתי מחכם אחד לרמז ענין נפלא בפסוק (תהלים יט ג) 'יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחוה דעת', כי שני הלילות מדברים איש אל רעהו, הלילה הראשון מחווה דעתו ואומר ללילה השני הבא אחריו, גם אצלי כשהיה לילה שררה החשיכה ואפילה, והנה נתקיים בי 'ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד' - השחר עלה וזרחה החמה והגיע 'יום' ואורה לעולם, אף אתה אל תתייאש ח"ו, כי אמר שומר אתא בוקר, חבי כמעט רגע ויקויים גם בך 'ויהי ערב ויהי בוקר יום שני', תיכף יגיע היום והאור המאיר לעולם, מדוע יפול לבך בקרבך לריק.

ט. הרה"ק מקאברין זי"ע אמר בסוף ימיו: הנה נא זקנתי וכו' הריני אומר לכם ומזהיר אתכם, אם תהיו שרויים תמיד בשמחה יעזור לכם השי"ת בכל מיני מצבים, ובאם לאו מי יודע מה יהיה סופכם (הובא בתורת אבות מאמרי שמחה והתחזקות אות כג).

נוראות מצינו ב'חתם סופר' (הובא באורות חת"ס בפרשתן) דלכן סיבב הקב"ה שלא ידע יצחק שעשו בנו רשע הוא, כי אי אפשר להמשיך 'ברכות' רק במי ששרוי בשמחה (עיי' או"ח קכח סמ"ג, דלכן אין הכהן נושא כפיו לברך את עמו ישראל באהבה כשחטרה לו מידת השמחה, כבימי אבלות וכיו"ב), ואילו היה יצחק יודע מה מצבו של בנו עשו לא היה שרוי בשמחה, וממילא לא היה יכול לברך את יעקב בכל אלו הברכות 'ויתן לך וכו'', מה עשה הקב"ה, העלים ממנו, שיהא סבור שיש לו שני בנים צדיקים וממילא היה שרוי בשמחה ובירך את יעקב ובניו עד עולם.

להם מקללים ומצערם, ומבאר בהקדם דברי אביו ז"ע על הכתוב (תהלים קט כח) 'יקללו המה ואתה תברך', דלכאורה יש לבאר מדוע ביקש ששונאיו יקללוהו, היה לו לומר 'אם יקללו המה אתה תברך', ומתריץ את ב' הקושיות על פי מאמר נוסף של אביו בהא דכתיב (שם כג ה) 'אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי', שהרדיפות שיש לצדיקים הוא אך טוב וחסד עבורם, כי על ידי זה הם עולים ומתעלים לטובה, ובוה יתבאר ש'יקללו המה' מביא את ה'אתה תברך' ולכן לא אמר אם יקללו, אלא דייקא כאשר יקללו זה גורם הברכה.

ויעתר יצחק - ע"י התפילה נעשה בריה חדשה וכל הגזרות מתבטלות

בפרשתן (כה נא), 'ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא', הקשה רבינו בחיי, שלכאורה היה צריך לומר תחילה 'ותהי רבקה עקרה', ורק לאחמ"כ להזכיר 'ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו'. ומבאר בזה"ל, יתכן לומר שהקדים העיקר, ולמדנו שאין הכוונה שתהיה העקרות סיבת התפילה, שאם כן הסיבה עיקר והתפילה טפלה לה (והיה צריך לכתוב תחילה את העיקר דהיינו העקרות), אבל הכוונה בלשון הכתוב כי התפילה סיבת העקרות, ולומר לך שלא נתעקרה אלא כדי שיתפללו שניהם על הדבר, לפיכך הקדים התפילה שהיא העיקר והסיבה הראשונה שבשבילה בא העקרות לרבקה אמנו. וזה שדרשו ז"ל (שהש"ר ב לד) 'מפני מה נתעקרו האמהות, מפני שהקב"ה מתאוזה לתפילתן של צדיקים'". ומכאן

כשהיא באה כ'תולדה' מאמונה ובטחון בה' שהוא הטוב ומיטיב לכל, שהרי 'שמחה' הבאה שלא על ידי אמונתו ובטחונו בבוראו, אלא מאיזה סיבה חיצונית, מדבר גשמי וכדו', הרי זו שמחה התלויה בדבר, וכאשר יתבטל הדבר תתבטל השמחה.

וכבר כתב הרבינו בחיי (כד הקמח ערך ביטחון בד"ה ומענין [השני]) 'ומעניין הבטחון... אשר לבו חזק בבטחונו כאילו הבטיחו השי"ת'. עפ"י הדברים האלו אמרו, ומה מי אשר הבטיחו 'צדיק הדור', הריהו שש ושמה ואין קץ לשמחתו, על אחת כמה וכמה בבטחונו על ה' שהוא כאילו 'הבטיחו השי"ת' יש לו לשמוח ולשוש'...

וכמה עלינו להאמין בזה, שאין אדם בעל כח להרע לנו, כי אדרבה, זאת הרעה יהפוך לנו ה' לטובה ולברכה, על כן כל ירך לבבנו כשנראה שמצירים קמים עלינו, אלא נשמח באותה שעה שאנו רואים שבא אדם בעל יכולת להיטיב לנו ברוח או בגשם, כי היינו חף, ולא עוד, אלא ה'טובה' שבאה בעקבות הפיכת רעה היא טובה גדולה פי כמה וכמה, שהרי זאת טובה מאת הבורא היא שהוא הוא בעל היכולת, ולא מידי בשר ודם.

עוד נלמד מפרשתן על הטובה הבאה לאדם מחמת הרדיפות שעובר, דכתיב (כו נט) 'אורריך ארור ומברכך ברוך', וברש"י, 'הצדיקים, אורריהם ומצעריהם קודמים למברכיהם', והקשה הרה"ק ה'דברי ישראל' ממאדו"י ז"ע (בפרשתן) כיוון שצדיקים הם מדוע יש

י. סיפר הגה"ק הגרי"ז מבריסק ז"ע שבנישואיו קיבל כנדוניא מחמיו העשיר - רחוב בווארשא הבירה עם כל הבתים שבו, לאחר תקופה ראה שההתעסקות עם דיירי הבתים ושאר עניני הרחוב מפריעים לו מלימודיו, החליט למכור את הכל, ויפן ל'סרסור' (מעקלע"ר - מתווך) שימציא לו 'קונה' על כל הרחוב כולו, אדהכי והכי פרצה המלחמה (מלחמת עולם הראשונה), והגרי"ז נאלץ לברוח ממקומו, משחזר לעירו כבר לא היה הסרסור בין החיים, הלך הגרי"ז לבתי הממשל לברר אודות הרחוב שלו, ואז נתגלה לו שסרסור זה היה איש רע מעללים - גנב וגזלן גם יחד, והעביר את כל 'הבעלות' ב'רשימות העיר' על שמו, ומכיוון שכך נותר הגרי"ז בעירום וחוסר כול, וכדי לחזק את עצמו למד אז עשרות פעמים את 'שער הביטחון' מספר 'חובות הלבבות', לאחר מכן נענה הגרי"ז ואמר, עד עתה דימיתני בנפשי ש'עשיר' הוא מי שתחת בעלותו רחוב שלם בווארשא, אך מעתה יודע אני שהעשירות האמיתית היא מי שלמד עשרות פעמים את שער הביטחון, כי בטחונו מביא לו שמחה ושלוות הנפש ואין לך מאושר הימנו.

יא. ומכאן חזוק גדול למי שעוברים עליו ייסורים, כי יתכן שכל סיבת הייסורים הוא רק מפני שהקב"ה מתאוזה לתפילתו, ומבקש ממנו 'השמעיני את קולך, כי קולך ערב'. וממילא, אף אם התפלל ולא נענה אל יפול רוחו בקרבו לומר כי אין 'שומעים' במרומים לתפילתי, שהרי הקב"ה מצפה לשמוע את קולו, ועל כן עדיין לא נענה - בכדי שיחזור ויתפלל. וכן כתב הרה"ק ה'ערבי נחל' ז"ע (ריש פר' וארא) וז"ל. היוצא מכלל דברינו, שלפעמים מתאחר בקשתו להתמלאות עבור שחפץ השי"ת שיתפלל לפניו. ובוה נראה לי ביאור מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהילים

באר הפרשה - פרשת תולדות

מזלא על בנין וכו' וכדין ויעתר לו ה', אל תקרי ויעתר אלא ויחתר לו, חתירה חתר ליה קוב"ה וקביל ליה'. ובלה"ק, שהתפלל תפלתו וחתר חתירה למעלה אל המזל הממונה על הבנים וכו', ואז ויעתר לו ה' אל תקרי ויעתר אלא ויחתר לו, חתירה חתר לו הקב"ה וקבל אותו. וכעין זה איתא במדרש (בר"ר סג ה) 'רבי לוי אמר, משל לבן מלכים שהיה חותר על אביו ליטול ליטרא של זהב, והיה זה חותר מבפנים וזה חותר מבחוץ (שכן בערביא קורין לחתירתא עתירתא). וצריך לבאר מה ענין 'חתירה' זו, ולשם מה נדרשה ונצרכה.

יש ללמוד עוד כח התפלה שהיא גדולה מאד"ג ואפילו לשנות הטבע. ומטעם זה הזכיר לשון 'ויעתר' ולא אמר ויתפלל או ויצעק, ושאר הלשונות, כי הוא מלשון עתר... כמו שאמרו בפ"ק דסוכה (יה). למה נמשלה תפלתן של צדיקים לעתר, מה עתר זה מהפך הגורן הזה ממקום למקום, כך תפלתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקב"ה ממדת אכזריות למדת רחמנות, עכ"ל"ג.

וכך איתא בזה"ק (ח"א קל"ז): לפרש בלשון הכתוב ויעתר לו ה' - 'דצלי צלותיה וחתר חתירה דלעילא לגבי

פ"ג) 'חנני ה' כי אליך אקרא כל היום', ויש לדקדק, ש'חנני' הוא בקשת מתנת חינם, והיאך אמר 'חנני כי אליך אקרא' שנראה כאומר חנני בשכר שאליך אקרא כל היום. ועוד, מהו אומרו אקרא לשון עתיד, היה לו לומר 'קראתי'. אלא ביאורו, שביקש 'חנני ה' - במתנת חינם מיד, ואל תעכב מלמלאות בקשתי כדי שאתפלל לפניך, כי הנני מקבל עלי שאליך אקרא כל היום אפילו אחר שאשיג מבוקשי.

משל מהנהוג להעמיד מכונה בפתח ה'מקווה' ובה יכניסו הכל סכום מעות מסוים אז יפתחו שערי המקווה, ויהי היום ויבוא אורח לעיר פלונית, ניגש אל אחת המקוואות שבעליה מבקשים סך עשרה שקלים בעד כניסת אדם למקווה, בא זה והחל מכניס שקל אחר שקל, והנה הוא רואה כי אף לאחר שכבר הכניס ד' וה' שקלים עדיין לא נפתח השער, גם במטבע הז' והח' לא נפתח, ומכיוון שראה כי גם ט' מטבעות אינם פותחים נתמלא חימה ועזב הכל וברח משם כל עוד נפשו באפו (בחשבו כמה 'אוהבי ממון' הם, מי יודע עוד כמה שקלים הנני עומד להפסיד תמורת כניסתי הנה...), והנה אך לשוטה ייחשב זה האיש, כי בעוד 'שקל' אחד ויחיד היה השער נפתח בעדו בשעטומ"צ, מדוע ברח כשעמדה הישועה על פתחו, והנמשל מובן לכל... מדוע נתייאשת מהתפילה בעמדך כבר על פתח ישועתך (עוד ייאמר בה, כי המכניס מטבע של 10 שקלים כאחת מיד יפתחו שערי המקווה בפניו, כיו"ב ה'מתפלל' ב'עת רצון' אם מצד ה'זמן' או המקום הרי הוא כמי ששפך כמה וכמה תפילות כאחד, ויותר קרובה ישועתו לבוא...)

כך פעמים שאדם מתפלל וחוזר ומתפלל ואינו יודע עד כמה מקרב הוא את הישועה, ואילו היה מתחנן ומבקש עוד אזי היה משלים פעולתו לטובה. וכבר אמרו חז"ל (דב"ר יא ט) שמשה רבינו התפלל תקט"ו תפילות כמנין 'ואתחנן' להיכנס לארץ, והרי שאף שלא נענה בתפילתו, אך מ"מ כל תפילה ותפילה נשמעה במרומים ומנו וספרו תפילה אחר תפילה...

אלא זאת עשו וחיו, חזקו ויאמץ לבכם כל המייחלים לה' להרבות בתפילה, וכמו שאמרו (ברכות לב:) 'אם רואה אדם שלא נענה בתפילתו יחזור ויתפלל, שנאמר (תהילים כז יד) קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה', ופירש רש"י, התחזק ולא תמשוך ירך אלא חזור וקוה. וגם זאת נלמד ממעשה אבות עד כמה הפציר יצחק והרבה להתפלל לישועת ה' כי תבוא.

ומוסיף הערבי נחל יסוד גדול, וז"ל. ולטעם זה ארז"ל (סנהדרין מד:) 'לעולם יקדים אדם תפלה לצרה'... כי השי"ת מתאוה לתפלת ישראל, וכשלא יתפלל אלא בעת הצורך לו יעוכב בקשתו כדי שיתפלל הרבה, משא"כ האדם המתפלל תמיד אף באין צר לו אין כל סיבה להביא עליו צרה ועקתא, ואף אם תבוא עליו תסתלק מעליו מיד בבואה.

יב. אגב אורחא, רמז מצינו בפרשתן (כז כז) 'ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'', שבא לרמז על גדולת כח התפילה ביום החופה, כי מהו אותו ריח שדה הרי זו תפילתו שיצא ביום חופתו - 'ויצא יצחק לשוח בשדה', וכעת בעומדו יותר משישים שנה לאחר אותה תפילה עדיין ראה פירותיה הטובים של אותה תפילה כשהתפלל אז על בנים צדיקים (הרה"ק מאוזרוב זי"ע, מובא בשמן ראש בפרשתו).

יג. וביותר מתקבלת התפילה אם מתעורר בדמע עיניו, וכדאיתא ב'תנא דבי אליהו' (רבא כד) 'עשו, בשכר שלש דמעות שהוריד ונפלו מעיניו, נתנו לו את הר שער שאין גשמי ברכה פוסקים ממנו לעולם'.

בן אינה אותה לאה, כי אותה לאה היא לעשו, וזו (לאה) אחרת, עכ"ל^{טו}.

והנה מצינו בחז"ל (בר"ר מה ד) שכל האמהות היו עקרות, וגבי האבות מצינו שרק אברהם היה עקר (ראה ילקוט"ש רמז עה), ולהאמור יתבאר, כי יצחק ויעקב נולדו בטהרה מאבותיהם הקדושים, ע"כ היו יכולים להוליד בדרך הטבע, אבל אברהם אבינו שהיה בנו של תרח שעבד ע"ז, וכן האמהות היו כולן בנותיהן של רשעים, על כן היו צריכים להיות עקרות כדי שבדרך הטבע לא יוכלו ללדת, ורק על ידי ריבוי בתפילה אל הש"ת יפקדו בדבר ישועה ורחמים, וכיון שיהיו נענין בתפילה נמצא שנהפכו והשתנו לבריה חדשה, וממילא הוסר הקשר והשייכות שהיו להם עם אומות העולם, ועי"ז יוכלו להקים את 'כלל ישראל' בקדושה ובטהרה.

וידו אוחות בעקב - להתבונן בכל ענין על סוף דבר ותכליתו בפרשתן (כה יש), 'ואלה תולדות יצחק', ופירש רש"י, 'יעקב ועשו האמורים בפרשה', רמזו בה צדיקים, שעל כל בר ישראל לדעת שהוא עומד תמיד בפרשת דרכים - ובידו הבחירה אם ללכת בדרכיו של יעקב דרך הטוב ועוה"ב, או בדרכי עשו דרך הרע^{טז},

וביארנו בספה"ק, כי הנה לפי כללי מערכת הטבע לא היה שייך כלל שתוליד רבקה (עי"ש במדרש), אלא שיצחק התעצם בתפלתו להמשיך לה בנים מחוץ ל'סדרי בראשית', אמנם מידת הדין עכבה בדבר, לכן, חתר הקב"ה 'מחתרת' לקבל את התפילה מחוץ לסדר הרגיל של קבלת התפילות, עד שלא יוכלו המקטרגים לעכב מלקבל את התפילה^י.

וע"י התפילה נעשה המתפלל עצמו ל'בריה חדשה' ומציאות אחרת, וכך ביאר ב'ש"ך על התורה' (מגורי האר"י, בריש פרשתן), וז"ל, סיבת העקרות הוא כדי שיתפלל עליה ותתהפך לבריה אחרת (ע"י התפילה), לומר שאינה זאת (רבקה) 'בת בתואל', כי אותה (רבקה) הייתה עקרה, וזו (רבקה החדשה) נאמר עליה 'ותהר רבקה', אם בן אינה אותה רבקה אלא רבקה אחרת שאינה בת בתואל. וכל זה כדי לנקות זרע ישראל כדי שלא יהיה להם שום אחיזה עם אומות עכו"ם... ולזה אמר 'ויעתר' כמו העתר שמהפך את התבואה מלמעלה למטה, כן נתהפכה מעקרות ל'ותהר רבקה' (ע"י התפילה)... ולאה לא הייתה עקרה כי היא הפכה עצמה בבכיייתה שהייתה בוכה כדי שלא תנשא לעשו כמו שאמרו חז"ל על הפסוק 'ועיני לאה רכות', אם

יד. וזהו עומק המשל שהביאו במדרש 'לבן מלכים שהיה חותר על אביו ליטול ליטרא של זהב' - שכן המלך רצה ליטול 'שלא כדין' מאוצר המלוכה, אך 'מלך במשפט יעמיד ארץ', ואי אפשר למלא מבוקשו באופן הרגיל, על כן חתר הבן מחתרת מבחוץ בכדי 'לשדוד' את הזהב מבלי שירגישו בו, והמלך עצמו הסכים לנהוג עמו בעקיפין, כלומר, אף הוא 'התגנב' לחפור מחתרת בארמון המלוכה בכדי שיוכל הבן לבצע את זממו, לגודל אהבתו את בנו. וכך הוא גם לגבי קבלת התפלות, שהקב"ה בכבודו ובעצמו כביכול מיפר 'את החוקים ואת המשפטים', ועושה מחתרת שעל ידה יוכלו התפלות לעלות ולפעול פעולתם לטובה (מבלי שתוכל מידת הדין לעכב).

טו. ידועה הקושיא כיצד מועילה התפילה, וכי שייך 'שינוי רצון' אצל הבורא - לשנות מצבו של אדם ע"י התפילה, ומבאר הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (מאמרי שבתות מאמר ח ז), וז"ל. והנה כתבו על זה תלמידי הבעש"ט להיות על ידי התפלה נתדבק האדם במקום אחר יותר גבוה ונהפך לאיש אחר, והגם שנגזר גזירה על אותו האיש, הנה בהתפלל האדם אל השם הוי"ה ב"ה המהווה כל היות הנה נתדבק במקום יותר גבוה ונתהווה להויה אחרת, ואין כאן שינוי רצון, כי על אותה ההויה שהוא כעת לא נגזרה הגזירה (והוא גופיה מתרץ, דמעיקרא גזר הבורא שאם יתפלל תשתנה כל הגזירה טובה ולברכה).

וכדברי 'בעל העיקרים' (מאמר רביעי פי"ח) משל למלך שגזר על כל נתיניו הערלים שדינם למיתה, הרי פשיטא שמי שיחיש למול עצמו ינצל מהגזירה, שהרי אינו בכלל הערלים, כמו"כ העומד בתפילה משתנית מהותו ו'אחר' הוא, ולא עליו נגזרה הגזרה.

הנה אומרים על המתפלל, פלוני התפלל, ובאמת, מצד דקדוק הלשון ביה ראוי לומר פלוני פילל, שכך אומרים אחר עשיית מעשה בלשון 'פעל' שהוא 'פילל'. אלא, לשון התפלל היא מגזירת 'התפעל' כלומר שנפעל באדם - תפילה. ונשתנה ונעשה אדם חדש ובריה חדשה כנ"ל (ספר 'כי אליך אתפלל').

טז. בפרשתן (כה כד) 'וימלאו ימיה ללדת והנה תומים', כתב הריטב"א (סוף פסחים, בפירושו על הגש"פ ד"ה ואתן ליצחק) לבאר מדוע נולדו יעקב ועשו כתאומים. כי רבים יענו ויאמרו - אין ביכולתי לעסוק בתורה ועבודה, כי מה

באר הפרשה - פרשת תולדות

ועליו לעשות הפרשה - להבדיל בין האור ובין החושך וללכת אחרי ה' ותורתו".

א) לרמוז בשמם של יעקב ועשו את מהותם וההבדל שביניהם, כי הנה יעקב אבינו נקרא שמו 'יעקב' על שם ש'ידו אוחזת בעקב', ויעקב הוא גם מלשון 'סוף', כי כך הייתה דרכו של יעקב אבינו, להביט בכל עת נסיון אל סוף דבר¹, והיה מתבונן על תכליתו האם יצא מכך טוב או רע, ורק לפי² גמר אומר אם לעשות

ב) 'ויקראו שמו עשו, ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשו ויקרא שמו יעקב', איתא מהרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע (אות

אעשה שלא נולדתי לאב ואם צדיקים כפלוני הצדיק, או יאמרו מה אעשה ולא נולדתי בעת ששלט מזל טוב כזמן לידתו של פלוני, או במקום שנולד צדיק פלוני. לזה עשה הקב"ה שיהיו יעקב ועשו תאומים שנולדו לאותם אב ואם באותו המזל ובאותו המקום, ואעפ"כ זה פירש לרשעו וזה פירש לתומו וצדקותו. ללמדך, שלא הטבע גורם ולא המקום גורם כי אם רצונו ועבודתו של אדם הוא הקובע האם יהא כ'יעקב אבינו' או כעשו אחיו...

יז. כה אמר הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע לפרש בלשון חז"ל (שבת לא.) 'דעלך סני לחברך לא תעביד, זו היא כל התורה כולה ואידך פירושה הוא, זיל גמור', שנרמז בזה על השונא הגדול של האדם הוא היצר הרע (סוכה נב.), וע"ז אמרו דעלך סני - מי ששונא אותך, לחברך לא תעביד - אל תעשה אותו לחברך... וזו היא כל התורה כולה, שזה עיקר כל מצוות התורה ללמד היאך להתרחק הימנו, ומעתה זיל גמור - צא ולמד דרכי המלחמה... יח. ושמעתי מחכם אחד דיש לרמוז, דיעקב חלקו הוא ה'עולם הבא' היינו שמחשבנו נעוצה במה שיבא להבא, מה יעלה בסוף כל דבר ותכליתו. משא"כ עשו שנטל 'עולם הזה' (עי' תנדב"א זוטא פי"ט; זוה"ק ח"א קמג:), כלומר, שכל מעייניו נתונים רק במה שלפניו, במה שניתן להראותו באצבע, 'זה' ותו לא, כאותה בהמה שאיננה רואה אלא את אשר לפניו באותו רגע, מבלי לחשב הפסד מצוה כנגד שכרה.

בעניין זה, כתב הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע (וישלה ד"ה מי לך כל המחנה) עיין בבעל הטורים, כי יעקב לקח לעצמו עולם הבא ולעשו עולם הזה. והגם שאנו רואים כי יש בישראל גם כן עשירים, אמנם כל העשירים כולם הם מלאים יגון ואנחה, כאשר אנו רואים בחוש העין, ואין להם עולם הזה. אמנם אותם העשירים העובדים את בוראם מתוך עושרם - יש להם תענוג מתוך עושרם, כי עולם הזה שבא מן עולם הבא (כגון שהוא תומך תורה וכי"ב) את זה לקח יעקב. וזהו 'למצוא חן בעיני אדוני' (לג ז), כי 'אדוני' סתם הוא השכינה.

הרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע מתאר במתיקות את סדר הדברים שהתרחש בין יעקב לעשו, כי אחר שחילקו ביניהם את שתי העולמות, הגיע יום השבת קודש ועשו נכנס לאוהלו של יעקב וראה זה פלא, יעקב יושב עם תלמידיו ועורך להם את שולחנו הטהור כשעל השולחן מונחים בשר ודגים וכל מטעמים, מיד פנה עשו אל יעקב בטרוניה ואמר לו, אחי הלא 'העולם הזה' שלי הוא, השיבו יעקב כי היום שבת שהיא 'מעין עולם הבא' ושפיר יש לנו להתענג בברבורים ושלי ודגים, פנה עשו לדרכו. ביום ראשון בשבת שוב נכנס עשו לאוהלו של יעקב, והנה הוא יושב עם תלמידיו בסעודה רחבה כיד המלך, לתמיהת עשו הסביר לו יעקב כי היום 'ראש חודש', שבו שורה על האדם 'רוח יתירה' מגן עדן, על כן מצווה בו לערוך סעודה, ושוב הלך עשו בפחי נפש. ביום חמישי בשבת חזר עשו, ושוב... אחיו מסב באסיפת מרעים כסעודת שלמה בשעתו, עתה אמר לו יעקב אבינו היום הוא 'יומא טבא' לרבנן, כי למדנו את כל מסכת בבא קמא מרישא לגמירא, ועתה היא 'סעודת הסיום'. אם רצונך... הצטרף נא אלינו בלימוד מסכת בבא מציעא שנתחיל בה למחר, וכך תזכה ב'סעודה' בסומה של בבא מציעא, ויהי ממחרת מיהר עשו להצטרף לספסלי ביהמ"ד... אך פתח בסוגיא הראשונה (של המסכת) - שניים אוחזין בטלית, וראה את המצב... סגר את הגמרא מתוך כעס, וברח מביהמ"ד כל עוד נשמתו באפו.

בפחי נפש ניגש אל ישמעאל - כדת מה לעשות באחיו יעקב אבינו שלקח לעצמו את כל חיי העולם הבא ואף אינו חוסך מעצמו חיי העולם הזה. ייעץ לו ישמעאל שיפנה אל יעקב אבינו ויספר לו כי אין לו כל טעם והנאה בכל חיי העולם הזה בידעו שלאחר מלאת שנות חייו ילך לאבדון ולא יהיה לו חלק לעולם הבא, ונמצא שגם 'עולם הזה' אין לו. חזר עשו ליעקב ושטח לפניו את טענותיו, ויענהו יעקב, מבטיח אני לך שיהיה לך חלק בעולם הבא. וישב עשו לביתו שמח וטוב לב, ומאותו היום נהנה מכל תאוות העולם הזה. בבוא היום ועלה עשו למרום תבע שיכניסוהו לגן עדן כי אחיו יעקב הבטיחו חלק בעולם הבא, טענו לעומתו מלאכי מרום, הלא כל

נגד כל מדות הרעות יחד, ולא יתכן שתהיה הסכמה זו לחצאין, עכ"ל.

האמורים בפרשה - לפרוש ולהתבדל מן הרע

בפרשתן (כו טו-כא), 'וכל הבארות אשר חפרו... וישב יצחק ויחפור את בארות המים... ויקרא להם שמות בשמות אשר קרא להן אביו... הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ, וביאר רבינו בחיי בזה"ל, יגיד הכתוב, כי מתוך הקנאה שנתקנאו בו פלישתים סתמו כל הבארות אשר חפרו בימי אברהם אביו, כדי שלא יוכל יצחק להועיל עצמו בהן ולהשקות זריעותיו ומקנהו, ואח"כ נתגבר יצחק וחזר וחפר אותן, וקרא להם בשמות אשר קרא להן אביו, ועשה כן לכבוד אביו. וממה שהתורה הודיעה זה, נראה שנחשב לו לזכות. ויש בזה התעוררות, וקל וחומר, שלא ישנה אדם מדרך אבותיו, שהרי יצחק אפילו את שמות הבארות שקרא אביו לא רצה לשנותן, וזה קל וחומר לדרכי האבות ומנהגותיהם ומוסר שלהם, ואולי מפני זה לא נשתנה שמו כמו

הדבר או לאו". משא"כ עשו כשמו הוא 'עשו' מלשון עשה, מעולם לא עמד להתבונן קודם עשותו איזו פעולה, האם ירוויח מעשות זאת או יפסיד ברוחניות ואף בגשמיות, אלא עשה בלא מחשבות רבות, ועל כן עשה תועבות רבות כי לא היה מחשב חשבוננו של עולם לאן אתה הולך, אלא חי את הרגע ואת התאוה שבערה בו בעת הזאת.

נפלאות כתב הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע (אמונה ובטחון פ"ד אות א), כי הנה יש מידות רעות הרבה כמו כעס, גאווה, תאוה, אהבת הכבוד, אהבת הנצות, נקמה, צרות עין וכיוצא בהן וכו', אבל בשרשם אין באן רק מדה אחת טובה ומדה אחת רעה, המדה הרעה היא ההזנחה את החיים הטבעיים על מהלכם הטבעי, ובלי כל השתדלות ישתלם במדות הרעות כולן, יהיה כעסן מצוין, נוקם מצוין, גאה מצוין וכן הלאה, לא יחסר לו מכל המדות הרעות שמנו חכמים מאומה. והמדה הטובה היא ההסכמה המוחלטת לכבר את הרגש המוסרי על רגש התאוה, ומנקודה זו הוא לוחם

ההבטחה על חיי העוה"ב לא הייתה אלא כדי שתחיה בשלווה בעולם הזה, אך כעת לאחר שאכן נהנית מהעולם הזה מתוך ידיעה שמצפה לך חיי עוה"ב שוב אין לך זכות לדרוש גן עדן ומקומך בגיהנום.

וט. וביותר הדברים אמורים לענין 'הדיבור', כמאמר החכם, בטרם שהוצאת הדיבור מפיה הינך הבעלים על הדיבור, אבל לאחר שהוצאתו מפיה הרי הוא בעלים עליך, כי לעולם לא תוכל להחזירו אפילו בעד כל הון דעלמא (כי גם אם תזהיר באלפי אזהרות את מי ששמע אותך מדבר, אל תאמר לפלוני שכך וכך אמרתי, מי ערב בעדך שישמע לקולך, והרי הדבר שכיח שאף הוא יספר לאחר ויזהירו שלא לספר לאחרים...), על כן 'חשוב הדיבור קודם שתוציאנו מפיה' (אגרת הרמב"ן). כ. והיינו טעמא, כי כאשר האדם משנה אפילו מעט מדרכי אבות ומיקל לעצמו לפרוץ גדרים וסייגים מה'גבול אשר גבלו ראשונים', מסוכן הוא טובא 'להתגלגל' בנפילה אחר נפילה עד... ה"י.

כדברים האלו כתב הרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע (בפרשת ד"ה ולאום) לפרש מה שאמרו חז"ל (מגילה ו.י) על הפסוק 'ולאום מלאום יאמץ' - כשזה קם זה נופל, וז"ל, אי אפשר שיהיו שני הדברים ביחד, אם יהודי מיקל לעצמו בענין כלשהו נעשה לבסוף קל, ואם הוא מיקל עוד יותר סופו שהוא נעשה קל שבקלים ח"ו. הכלל הוא, שאסור לזוז אפילו כחוט השערה מגבול הקדושה.

והנה יעקב אמר לאביו 'אנכי עשו בכורך' (כו טו), וידועה התמיהה כיצד יאמר כן יעקב אע"ה שהיה עמוד האמת (ועיין רש"י), נוראות מבאר בה הרה"ק ה'חתם סופר' (תורת משה השלם בפרשתן) שהרי באותה שעה היה יעקב לבוש בבגדיו של עשו, ומלבושיו של אדם משפיעים על הלוש אותם, ולכן, כשהיה עומד בבגדי עשו לא היה שקר גמור לומר 'אנכי עשו' שהרי כעת הוא נשפע ומקבל ממהותו של עשו.

גם מצינו בפרשתן עד כמה 'המקום' גורם, וכמו שפירש רש"י מה שנאמר (כה כב) 'ויתרוצצו הבנים בקרבה - רבותינו דרשוהו לשון ריצה, כשהיתה עוברת על פתחי שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי ע"ז עשו מפרכס לצאת, והרי שעצם הקרבה לאותם מקומות כבר השפיעה כל כך עד שפרכסו לצאת, ומכאן ילמד האדם עד כמה צריך להרחיק עצמו ממקומות שאינם הגונים.

וכך פירש הרה"ק המגיד מזלאזיץ זי"ע בספרו 'תורי זהב' (כה כה) מה שנאמר ביעקב 'וידו אוחזת בעקב עשו', כי ידוע שאין היצר הרע מנסה בתחילה להחטיא את האדם בעברות חמורות, אלא מתחילה מפתה אותו לעברה

קלה, בדברים 'שאדם דש בעקבו', ואם ישמע לו ח"ו ימשיך להסית אותו לעברה חמורה יותר, והיום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו לך עבוד ע"ז (שבת קה:), ועיקר עבודתו של אדם שלא לתת לו אפילו פתח קטן שממנו יכנס להפילו, אלא תיכף שכבא להסיתו לדבר קל יעמוד כנגדו להכניעו. וזהו שאמר הכתוב ביעקב 'וידו אוחזת בעקב עשו', שמיד כאשר בא 'עשו' הוא היצר הרע להחטיאו בדברים שאדם דש בעקביו הרי ידו של יעקב אוחזת בו - ביצר הרע להכניעו. מעין זה פירש הרה"ק ה'אורח לחיים' מזלאטשוב זי"ע (ד"ה א"י וידו) 'כלומר, העברות שהיה עשו דש בעקביו ולא היה אצלו שום נדנוד עבירה, יעקב אחז בהם ושמרם מאוד מאוד לעשותם'.

נוראות אמר הגה"ק ה'בן איש חי' זי"ע (עיי' בא"ח דרשות, פרשת בהעלותך ד"ה וכי תבואו מלחמה) בדברי חז"ל (בר"ר סה כ) על הפסוק בפרשתן (כז כב) 'הקול קול יעקב והידים ידי עשו' - בשעה שיעקב מרכין בקולו (נחלש מלהשמיע קולו בתורה ובתפלה) ידי עשו שולטות, ולכאורה קשה מדוע הזכירו את ה'ידיים', והרי עיקר כוחו של עשו הוא בחרב, וכמו שברכו יצחק 'על חרבך תחיה' (פסוק מ), וה'יד' אינה אלא אוחזת את החרב. וביאר על פי מה שאמרו חז"ל (בר"ר ה י) בשעה שנברא הברזל בששת ימי בראשית התחילו כל האילנות מרתתים ומתייראים, כי עתה נברא הברזל שממנו עשוי הגרזן שהוא משחית וגודע את העצים, 'אמר להם הברזל, מה לכם מרתתים, עץ מכם אל יכנס בי ואין אחד מכם ניזוק', כלומר, שאי אפשר לחטוב את העץ רק על ידי הברזל שבראש הגרזן, כי עדיין נצרך להשים בתוכו חתיכת עץ שתשמש כ'בית יד', ואז יוכל חוטב העצים להניף ידו בחזקה לגדוע את העץ. ונמצא שכל כוחו של ה'ברזל' כנגד ה'עצים' הוא רק באמצעות ה'עצים' עצמם. וזהו שדייקו חז"ל בלשונם על ידי עשו, שאף שעשו קיבל את כח ה'חרב' מיצחק, אך אי אפשר לחרב בלא בית יד, ועל דרך זה אין עשו יכול להשתמש בכוחו אלא אם יש לו 'סיוע' מיעקב, והיינו באופן שנחלש קול יעקב. ובזה ביאר היטב לשון התפלה (מוסף של שלוש רגלים) 'ואין אנחנו יכולים לעשות חובותינו בבית בחירתך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו מפני היד שנשתלחה במקדשך', ש'יד' זה מורה על ה'בית יד' והסיוע שנתנו בעוונותינו לעשו וממשיכי דרכו, שרק מכח זה היו יכולים להחריב את בית המקדש.

וכדרך שהדברים אמורים בכלל כך נאמרו גם לפרט, שאי אפשר ליצר הרע להחריב את בית המקדש הפרטי של כל אחד ואחד אלא אם נותן לו 'יד' - על ידי שאינו עומד כחומה בצורה על גדרי הקדושה. ושומר נפשו ירחק מלסייע לשונא הגדול הוא היצה"ר לכבוש את מקדשו ותפארתו.

אדרבה, יוסיף האדם משמרת למשמרת וירבה בגדרים וסייגים. כה אמר הרה"ק ה'ייטב לב' זי"ע בהספדו על הגה"ק המהר"ם שיי"ק זי"ע (נפש יהונתן, וארא ד"ה הירא) דהנה בעשו כתיב (כה כז) 'ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אוהלים' וצ"ב, מה 'דבר והיפוכו' יש כאן, מה ענין איש שדה ליושב אוהלים, אלא דחז"ל אמרו על הפסוק (שמות כב ל) 'ובשר בשדה טריפה לא תאכלו' - דהכוונה לבשר שיצא חוץ למחיצתו (חולין קטז:), וכלומר ש'איש שדה' מרמז על מי שאין לו מחיצות, ולא הציב לעצמו גדרים וסייגים, זה האיש טריפה הוא, לעומתו יעקב אבינו נקרא 'יושב אהל' הוא מוקף מארבע צדדיו במחיצות - גדרים וסייגים להתרחק מן העבירה (ובא לשבח את המהר"ם שכל ימיו הלך בדרכי אבות והציב גדרי קדושה), וזה כל ההבדל בין יעקב לעשו - אם יש לאיש גדר וסייג הרי הוא מבני יעקב ולהיפך ח"ו...

מסופר על הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל אשר פעם היה נצרך לסכום גדול, וביקש מאחד ממכריו שנולד לו בן במז"ט שיעניק לו את ה'סנדקאות', שהרי ידוע שסנדקאות מעשרת (כמובא ברמ"א יו"ד סי' רסה יא), ואכן באותו שבוע הגיע לידו מן השמים סך עשרת אלפים דולר שהיה סכום עתק בימים ההם. והנה יצא הקול שרבי אברהם נתכבד להיות סנדק, ומאז החלו רבים לכבדו בסנדקאות, וכבר לא היה יכול לסרב, אך מאידך גיסא הרגיש בעצמו, לרוב ענוותנותו, שאינו ראוי לשמש בתפקיד נכבד זה, על כן קיבל על עצמו שלא לקרוא יותר בשום 'כתב עת' (עיתון). לימים אמר, כי אכן ה'עשירות' השניה גדולה היא יותר מהראשונה... וכלומר שאותה קבלה טובה 'שווה' יותר מאלפי זהב וכסף... ואף אם נאמר שזוהי מדרגה גבוהה ואין הדבר שווה לכל נפש, אך מכאן נלמד עד כמה ערך ושוויות יש לכל תוספת גדר, כל חד לפי דרגתו...

מעשה נורא שמעתי מ'מרא דעובדא' הדר כהיום בעיירה 'טאהש' ואלו דבריו, במוצאי ר"ה דהאי שתא - תשפ"א אירעה ל"ע תאוונה (עקסידענ"ט) נוראה בגלילת העיר מאנסי, באותו מעמד עלתה נשמתם של שני אברכים צעירים בסערה השמימה, תנצב"ה. והנה, אחד מהם היה חולה לפני כשבע עשרה שנה - בילדותו, במחלה הנוראה

באר הפרשה - פרשת תולדות

יא

אמת' זי"ע (תרל"ז ד"ה וכל) שהנה אמרו חז"ל (ברכות מז:)
'אין קורין אבות אלא לשלשה', וטעמא דמילתא, כי
האבות הקדושים כל אחד מהם היה 'אב' בפני עצמו,
'שבירר דרך הישר מעצמו' מבלי לסמוך על זכות
אבותיו^כ, וזהו שאמר הכתוב 'וישב יצחק ויחפור את
בארות המים', שמעצמו נתייגע 'לחפור' ולמצוא 'באר
המים' - מקור החיות האמיתית. ומעשה אבות סימן
לבנים^כ, ללמדנו על חובת היגיעה בעבודת ה', כי זה

שאר האבות (אברם לאברהם, יעקב לישראל) וזו מידה כנגד
מידה^כ, עכ"ל.

חפר ומצא בארות מים - יתייגע בעבודתו ית"ש וה' יגמור
בעדו

בפרשתן (כו יח), 'וישב יצחק ויחפור את בארות המים
אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום
פלשתים אחרי מות אברהם', וביאר הר"ק ה'שפת

ה"י, במשך שנה עבר הילד 'טיפולים' עד שבס"ד הבריא לגמרי, ומספר 'מרא דעובדא' הנ"ל, באותה שנה הייתה
כבן ט"ו שנים ולמדתי 'חברותא' עם אבי הילד בישיבת 'שער אפרים' בעי"ת מאנסי, דבר מחלתו נגע אל לבי,
וכ'קבלה' טובה לזכותו קבלתי ע"ע להסיר מעל עיניי את 'בתי העיניים' (משקפיים) בטרם כניסתי ל'מקוה טהרה'
בכל יום, כ'גדר' וסייג לשמירת עיניים בקדושה וטהרה. והנה, קבלה זו נשמרה בידי במשך י"ז שנים תמימות,
עד שבשלהי חודש אלול תש"פ החילתי לחשוב 'עד מתי' אחזיק את קבלתי זאת, הרי ממילא המקוה ריקה
מאדם בשעה שהנני הולך שמה, וכן עשיתי... בר"ה בבוקר לא הסירותי את המשקפיים לפני כניסתי... והנה,
לחרדת לב אירע האסון הנורא במוצאי ר"ה, ולמדתי מכך נוראות, שייתכן מאד כי חייו של ה'חולה' נתנו לו
במתנה, והיו תלויים בזכות ה'קבלה' טובה שקבלו לזכותו לפני כ-17 שנה, וכל עוד שה'קבלה' נשמרה, נשתמרו גם
חייו בעולם הזה...

כא. ומן העניין להביא מה שאמרו בעלי הרמז על הפסוק בפרשתן (כו לא) ויבא לאביו, שב' תיבות אלו יחדיו
נקראים 'ישר והפוך', מתחילתם לסופם ומסופם לתחילתם, כי כך הטביע הבורא בעולמו שבן אשר יכבד אב,
ישנה הדבר אצלו - שבניו יכבדוהו, ומי שאינו מכבד אב ואם, גם אליו יחזרו הדברים...

כב. כה אמר הגאון בעל שבט הלוי זצ"ל, כי שלמה המלך חיבר קהלת, משלי ושיר השירים, והנה ב'משלי' פתח
לאמר 'משלי שלמה בן דוד', וכן בקהלת פתח 'דברי קהלת בן דוד', ואילו ב'שיר השירים' אמר רק שיר
השירים אשר לשלמה ומדוע לא נזכר בה 'בן דוד', אלא ביאורו, כי חכמה (משלי) ומוסר (קהלת) ניתן לקנות גם
בירושת אביו ע"כ התייחס ע"ש אביו - בן דוד... אבל שיר השירים המלא ב'דביקות' בה' (יראת שמים בפועל ממש)
ובאהבת ה' זה אינו נקנה בירושה אלא ביגיעת עצמו...

כג. ואכן בזה נבדלו עשו ויעקב, כי כל טבעו ותכונתו של עשו הוא העצלות והרצון שלא לעשות מאומה... ונרמז
זאת בשמו על שם 'שהיה נעשה ונגמר בשערו כבן שנים הרבה' (רש"י כה כה), והיינו שאוהב הוא את המנוחה
לשבת בטל ולחשוב כאילו הכל כבר נעשה. וכן פירשו במה שאמר ליעקב 'הלעיטני נא מן האדום האדום הזה'
(כה ל) - שביקש שישפוך את הנזיד לתוך פיו, ואפילו פעולה קטנה כאכילה עם הכף מתוך הקערה לא אבה
עשות. וכך עניינו גם בעבודת ה' שסמך על כך שהוא 'בן של קדושים' - בנו של יצחק ובן בנו של אברהם
אביו, וכבר אינו צריך לעשות כלום לחובתו בעולמו.

לא כן היא מידתו של יעקב שתמיד היה 'יגע' בעבודה, וכפי שהעיד עליו הכתוב (להלן לב כט) 'כי שרית עם
אלוקים ועם אנשים ותוכל'. ומהאי טעמא היה יעקב מפרסם לצאת לבתי מדרשות אף שלמד תורה במעי אמו
מפי מלאך, ולכאורה מה צורך יש לו ללמוד בבית המדרש אחר שכבר זוכה הוא ללמוד תורה ממלאך ה' צבא-ות
(ואינו זקוק לרב הדומה למלאך ה' צבא-ות...), אלא כי יעקב נתאוה לחיי יגיעה, ורצה ללמוד בעצמו מתוך עמלה
של תורה.

ובזה יש לבאר מה שכתב הבעל הטורים (כה כה) 'עשו' בגימטריא 'שלום', ולכאורה תימה רבתי היא וכי עשו
הוא איש השלום והלא בעודו במעי אמו כבר נלחם עם יעקב אחיו, וכולו אדמוני שופך דמים אשר ברכתו
ותפארתו היא 'על חרבך תחיה', ומה לו ולשלום, אלא שכך היא מידתו של אותו רשע להיות במריבה עם כל
העולם אך עם עצמו ו'יצריו' הקשים הוא חי בשלום ובשלווה... לא יחלוק על יצרו, ולא ילחם לשבור את טבעיו
ומידותיו, אכן מידתו של יעקב היא ההיפך מן הקצה אל הקצה, עם כל העולם כולו הוא שרוי בשלום ושלווה
חוץ מעם עצמו, ולעולם מרגיז יצרו הטוב על יצרו הרע.

באר הפרשה - פרשת תולדות

כל האדם, ולתכלית זו נשלח להאי עלמא^{כד}, להתייגע המקום ב"ה שהאדם יהיה 'איש מלחמה'^{כז} ויתייגע בעבודת בכבישת היצר ושבירת התאוות^{כח}, וזו עיקר רצונו של ה'י, ועיקר הנחת רוח אינה מה'תוצאה' אלא מהמלחמה^{כט}.

כד. ועיקר חשיבותו תלויה בעבודתו בזמני הנסיון, כמו שרמזו בפסוק (כה כג) 'ורב יעבוד צעיר', ורב יעבוד - היצר, לייאש ולבטל את האדם מעבודת ה', בעת שצעיר - כאשר הוא ב'קטנות המוחין' ולבו בל עמו. ואכן, ורב יעבוד - עבודה רבה ויגיעה עצומה נדרש מהאדם שיעבוד את ה' בעת שהוא צעיר - בקטנות המוחין. ועי"ז יזכה להיות ורב - לעלות למדרגה גבוהה מאחר שעבד את ה' כנגד טבעו בעת צעיר - בזמנים הנמוכים. ולא עוד אלא שיקבל שכר טוב ורב על כך שיעבוד צעיר, שעבד בכל אותן השעות שהיה ב'קטנות'.

כה. אדמור"י ליובאוויטש זי"ע היו מספרים, כי קודם נישואי הרה"צ רבי נחום בן בנו של הרה"ק בעל התניא זי"ע - תפרו לו מלבושי כבוד 'כמנהג בעלי בתים חשובים'... וביניהם היה בגד עליון שהיה לו קרוגן (- צווארון, Collar) העשוי מפרווה מיוחדת, וכאשר הבחין הבעל התניא בבגד זה לא מצא חן בעיניו כי היה הדבר נחשב כ'מאדע' חדשה, ושאל את נכדו אולי יאות להסיר את ה'קרוגן' מהבגד, והשיב הנכד 'לא' בא' רבתי... חזר הרה"ק והפציר בו, כשהוא מבטיח לו שאם ישמע לקולו אזי ילמד עמו, ועדיין לא נאות הנכד להסיר 'בגד החמודות', הגדיל הרה"ק ואמר, אם תעשה זאת אבטיח לך להיות אתי עמי במחיצתי, אז שמע הנכד לקולו, וקרע מעל בגדו את הקרוגן.

ולכאורה צריך להתבונן טובא במעשה זה, היאך הבטיח הבעל התניא לאברך צעיר לימים להיות עמו במחיצתו בגנוזי מרומים, והרי האדם הוא 'בעל בחירה' ועדיין יכול להרשיע הרבה, ו'הן בקדושו לא יאמין' (איוב טו טו), ועל אחת כמה וכמה בקרוץ מחומר... אלא ביארו בזה, כי כאשר ראה הבעל התניא כיצד נכדו ממאן לעשות רצונו להסיר את ה'קרוגן' הגם שביקש ממנו ועוד הוסיף להבטיח לו שילמוד עמו, הבין כי הדבר נוגע לו בנפשו, ואין לזה הסבר כי אם שה'קליפה' וחלק הרע השתלטו עליו והם נאחזים בתוקף בבגד זה, ונמצא כי אין כאן מלחמה פרטית על לבישת הבגד אם לאו, אלא יש כאן מלחמה על כל מהותו ועצמותו, האם חלק הרע ישלוט עליו ח"ו או שישבור אותו, ואם אכן ינצח את נקודת הרע שבקרבו בוודאי ראוי הוא להיות 'עמו במחיצתו' של הבעל התניא...

ישמע חכם ויוסף לקח, שככל שתכבד המלחמה סימן מובהק הוא על גודל כח הרע שנאחז בו, ואם יכבוש את יצרו הרע הרי הוא עולה מעלה מעלה, בהאי עלמא ובעלמא דאתי...

כו. ומצינו לרמז ענין נפלא בפסוק (כו כ-כא) 'ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר לנו המים ויקרא שם הבאר עשק כי התעשקו עמו... ויריבו גם עליה ויקרא שמה שטנה', ולא נכתב כלל מי ניצח בזאת המריבה ביניהם, כי כל ענין הבארות רומז למילי דשמיא, וכאן למדנו שבענייני עבודת ה' אין כל נפקא מינה מי ניצח ומי הפסיד, אלא העיקר הוא לריב ולערוך מלחמת קודש באותו צר הצורר אותנו, ומנסה בכל עת ושעה להכשילנו ולהורידנו לבאר שחת.

כז. ואין לתאר ואין לשער חשיבות העבודה הבאה מתוך קושי. וכך אמר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע לאותם שנאלצו להתגייס לצבא הרוסי 'משאתם מקיימים אף את המצוה הקלה ביותר שמחתו של הקב"ה רבה היא לאין ערוך, חשובה הרבה ללא דמיון ממצוה אף הגדולה ביותר שמקיימים אנו'... (הובא בח"ח חיינו ופעלו ח"א עמ' קע).

כח. דבר נורא אמרו, שהנה לאברהם אבינו היו שמונה בנים, ישמעאל ויצחק, ועוד שישה האמורים בסוף פרשת חיי שרה, וכדכתיב (כה א-ב) 'ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה, ותלד לו את זמרן ואת יקשן ואת מדין ואת מדין ואת ישבק ואת שוח', ומתוך כל משפחה גדולה זו נשאר רק בן אחד ההולך בדרכי ה', ומכל מקום נאמר על אברהם 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט' (יח ט), והרי שאין שום נפקא מינה בתוצאה אלא, אם האדם עשה את כל מה שבידו לעשות נחשב לו כעשה הכל בשלימות, וזהו שהעיד הכתוב על אברהם שהיה מצוה את בניו ואת ביתו אחריו - ומה שהם בחרו שלא ללכת בדרכי ה' אין זה 'נוגע' כלל...

כט. שאל הרה"ק בעל ה'תניא' זי"ע את אחד מאנשי הצבא ברוסי, הלא בכל פעם שהנך יוצא להילחם בשדה הקרב, הנך מעמיד עצמך בספק של 'מחצה ומחצה' - ספק חי ספק מת אתה במלחמה, ובכל זאת 'תצא למלחמה' בשמחה ובטוב לבב, והיאך מתיישב דבר זה עם מה שעיינינו רואות שאדם החולה יסכים לסבול כל קושי, צער וייסורים בעולם הזה, והכל בכדי להישאר בחיים עוד מעט קט, אם כן איך יכול אתה להפקיר את חייך במלחמה, ועוד בכזאת שמחה רבה, ענהו החייל, בעת היציאה עלי קרב למלחמה תתגבר בנפש הלוחם 'תאוות הניצחון', ותאוה זו רבה וגוברת על 'רצון החיים' פי כמה וכמה.

בו יעשה כפי יכולתו ותו לא מוּדִי. כיו"ב, כשראה יעקב כי הוא מפסיד את הבכורה, עשה ככל אשר לאל ידו ואחז בעקבו... ואכן בזכות זה נתגלגל שסוף דבר באה אליו הבכורה, כאשר עברה על עשו רוח שמות למכור את הבכורה בעד נזיד עדשים, כי הקב"ה 'הרואה ללבב' ראה תבערת לבו וסייע בעדו להשלים רצונו. וללמדנו בא, שאף אם נראה לאדם כי כל השערים ננעלו בפניו, אם ישתוקק בכל ליבו ובכל נפשו, ולא ינוח ולא ישקוט ויעשה ככל אשר בידו, לבסוף יעזרהו הקב"ה שלא כדרך הטבע וישיג את שאהבה נפשו.

ובך אמר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (ח"ה על התורה בפרשתו), וז"ל, ענין הבארות אשר חפר יצחק מלמדנו שלעולם לא ירפה האדם את ידיו מלהמשיך את העסק אשר התחיל, אל יאוש ואל בשלון, אם יצחק אבינו חפר ולא מצא מים חפר באר אחרת, עד שמצא מים, ואם רבו עליה חפר באר אחרת, וכ"כ המשיך במלאכת החפירה עד שסוף דבר חפר ומצא באר שלא רבו עליה, וקרא שמה 'רחובות'. בן הדבר בכל הענינים החומריים והרוחניים, הן במסחר והן בלמוד התורה ואם מי שהוא אינו מצליח בתחלה בלמודו, אל יעזוב את התורה כי 'סוף הכבוד לבוא' ל', ואם נכשל תחלה אבל יעמוד על אמתתה לבסוף ל'. עכ"ל.

ובך כתב ה'מסילת ישרים' (פ"ט, בניאר חלקי הסידות), וז"ל, בעלי הדעה האמיתית וכו' כל מה שיתגברו עינבים נגדם עד שיצטרכו הם יותר כח להעבירם, הנה יאמין ליבם וישמחו להראות תוקף אמונתם, כשר צבא הרשום בגבורה אשר יבחר לו תמיד במלחמה החזקה יותר, להראות תקפו בנצחונה. עכ"ל כ"ט.

ולעולם לא יתייאש האדם מחמת הקשיים המתגברים עליו, ואף אינו רואה סימן ברכה בעבודתו. כי חובתו בעולמו להילחם ולהתייגע, ואם יעשה את שלו אזי הקב"ה יעזרו ויתן את אויביו בידו. כדמצינו בבפרשתן דכתיב (כה נו) 'ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחות בעקב עשו, וכל הרואה יתמה, מדוע אחז בעקב עשו וכי עלתה על דעתו שיוכל להשיבו למעי אמו לאחר שכבר יצא לאוויר העולם, ומה תועיל אחיזתו בעקביו. וביאר הרה"ק הרמ"מ מלעלוב זי"ע עפ"י דברי הרה"ק מקאצק זי"ע שכל מה שהאדם מתייאש הן ברוח הן בגשם, אינו אלא מכיוון שהוא חושב שהוא עושה והוא פועל... על כן כשראה שלא יעלה הדבר בידו, הוא מתייאש ועוזב את הכל. אבל המאמין יודע כי כל מעשי האדם אינם אלא השתדלות עד כמה שידו מגעת, אבל מה שיעשה ייעשה בידי הקב"ה 'אדון כל המעשים', ובאמונה זו לא יתייאש לעולם שהרי אין הדבר תלוי

ובזה ביאר הרה"ק דברי חז"ל (ברכות ה.) 'לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע', רק בדרך הרגזה ומלחמה יהא עמל להתגבר נגד יצרו הרע, כי אז תהיה תאוות 'נצחון היצר' חשובה אצלו יותר מעצם חייו. ל. הגה"ק רבי מרדכי חיים סלאנים זי"ע היה רגיל לומר, שהנה חז"ל דרשו על האמור (כה כג) 'ולאום מלאום יאמץ' - כשזה קם זה נופל, ויש לדקדק בלשון חכמים מרפא שלא אמרו כשזה נופל זה קם אלא כשזה קם זה נופל, ללמדנו שאפילו אם שקוע האדם ב'בוץ' עד למעלה ראש אך תיכף כשמתמלא רוח חיזוק 'וזה קם' - מיד מחליש את היצר 'וזה נופל' (הובא במאמר מרדכי).

לא. בדרך צחות אמרו, כי הנה אמרו חז"ל (מגילה יז. הובא ברש"י בסוף הפרשה) שיעקב נטמן בבית עבר י"ד שנה ועסק שם בתורה, וכפי שהוכיחו שם באריכות מחשבון מנין השנים, אמנם בתורה לא נכתב הדבר להדיא ואפילו לא ברמיזא, אך באמת שאין לך 'בר בי רב דחד יומא' ותינוק בבית רבו שאינו יודע זאת. ולימוד גדול יש ללמוד מכאן, כי פעמים הרבה שאחד חושב לעמו, בין כה וכה 'כל רואי ילעגו לי' וסבורים שהנני 'בטלן', ואם כן מה טעם יש שאשב ואלמד... ידע כי הקב"ה מפרסם עמלי תורה, וכמו יעקב אבינו שנטמן ולמד בסתר ולבסוף נתגלה הדבר לעין כל...

ועל דרך זה אמר אחד מגדולי הדור לענין מעשה העקידה, שעומדת לעד ולנצח נצחים, עד שבמתן תורה תקע הקב"ה בקרן שמאל של האיל, ואילו לעתיד לבא יתקע בקרן ימין, ולא היה שם איש אחד מלבד אברהם ויצחק... כי הקב"ה מודיע ומגלה את עושי רצונו... והיא הזכות העומדת לנו לעולם, לכן אנו חוזרים בכל יום אחר פרשת העקידה, ולכן 'יתקע בשופר גדול' לעתיד לבוא לגאלנו מהגלות הארוכה... למען דעת שדייקא אותם הדברים שאיש אינו רואה הם מתפרסמים והם מושיעים.

לב. בפרשתן (כה כז) 'ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה, ויעקב איש תם יושב אוהלים'. ולכאורה צ"ב, מדוע שינה בלשונו, כי על עשו אמר יודע ציד, ואילו גבי יעקב לא אמר יודע תורה, וביאר הגאון השבט הלוי' זצוק"ל

באר הפרשה - פרשת תולדות

אף אתה רחום והנון – להיטיב לבריות
 הרמב"ן, חוקותי - ללכת בדרכי ה' להיות הנון ורחום יי
 בפרשתן (כו ה), 'עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור עושה צדקה ומשפט ולצוות את בניו ואת ביתו בהם.
 משמרתו מצוותי חוקותי ותורותי', כתב הקשה הג"ר שמעון שוואב זצ"ל (מעין בית השואבה), מדוע

דבשנות עלומיו כאשר למד בישיבת 'חכמי לובלין' המעטירה, בא רב אחד לדרוש בישיבה, ובתוך דבריו אמר, ראיתי בני עליה ומועטים מהם הינם בעלי כשרונות, כי לא הכשרונות יעמדו לאדם בדרכו להצליח בתורה, אלא מידת התמדתו ויגיעתו, וכן העיד הגר"ש בעצמו שכל גדולי תורה שנתגדלו בישיבה דשם היו העמלים והיגיעים (אף בעלי הכשרונות שנתייגעו בתורה נתגדלו כראוי בתורה, כי אין הכוונה לומר שבעלי כשרונות אינם יכולים להצליח ח"ו), ועל כן בבוא התורה לשבח את יעקב אבינו, לא שיבחוהו בכך שהיה יודע תורה, אלא בכך שהיה יושב אהלים בהתמדה רבה ועצומה. ומכאן תשובה לכל האומר לא אלי הדברים אמורים, כי דל כישרונות הנני, ולא לדידי ודכוותי לעסוק בתורה, כי טעות גדולה בידו, כי לא הכישרונות קובעים את ההצלחה בתורה, אלא היגיעה - כשור לעול וכחמור למשא היא אשר תביא את האדם להיות 'בעל תורה'.

וכן איתא בתרגום יונתן בן עוזיאל על הכתוב (כז כז) 'ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אוהלים' ומתרגם והוה עשו גבר נְחֻשִׁיךָן... ויעקב תבע אולפן מן קדם ה', ופירושו 'גבר נחשירכן - אדם בטל שאין עושה מלאכה' ואילו יעקב אבינו היה 'תבע אולפן' היינו שהיה מבקש את השי"ת. ומכאן, שהיינו גופא ההבדל בין יעקב לעשו, כי עשו היה יושב ובטל כדמתקריא בלשונו ליידיג-גייער, ותוצאותיה שהרשיע עד מאוד, אבל יעקב אבינו היה תמיד דורש ומבקש את השי"ת ובוזה נתעלה לרום המעלה וזכה להיות יעקב שלימתא - בחיר שבאבות. לפני כמה שנים פרצה 'סערה' בארה"ב ונקרא שמה סענד"י הוריקן, רוחות עזות אלו שיברו והרסו כל מי שהפריע להם בדרכם... והנה דבר פלא אירע באחד הרחובות בעיר ליעקוואד - ברחוב שנבנה באותו זמן ובו כעשרה בתים - חמש בתים בכל צד, ולפני כל בית חצר שבה ניטעו אילנות ועצי נוי, ובהגיע הסערה הבדילה הרוח, בחלק מהחצרות נעקרו האילנות ובכמה מהם נשאר הכל לפליטה, ויהי לפלא, כי לא אירע הדבר עפ"י סדר מסוים כגון שאילנות שבצד ימין ייעקרו והשאר לא או להיפך... אלא מבלי כל סדר מיוחד זה נעקר וזה לא, לאחר חקירות ובדיקות העלו החוקרים כי האילנות שבעליהם התקינו לרווחתם מקור מים (ממטרות) להשקותם בכל עת נעקרו ואלו שלא היה להם מים כסדר לא נעקרו, וביאור הדבר, כי האילנות שלא היו משקיף אותם מאליהם הוצרכו לתור בעצמם ולחפש אחר 'מים' לגדילתם, ומדרכו של עץ כזה להעמיק ולשלח שרשיו בעומק האדמה ולרוחב צדדי השדה עד שמגיע למקור מים, וממילא כל רוח סערה שבאה אינה עוקרתו אחרי שרשיו עמוקים ופרושים לרוחב השדה... אבל אלו שהורגלו לקבל מים ללא כל טורח לא העמיקו שרשיהם כלל וכלל, וממילא, בהגיע רוח סערה אחת גדולה מעט מהרגיל נעקרו יחד עם השורש לאבדון... כיו"ב, ייאמר לכל בחור ואברך, אם הינך רואה כי הלימוד בא לך בקושי - כאותו אילן שאין לו מים כדי צרכו מתוך מנוחה, הרי אותה היגיעה שתתייגע בתורה היא כאותם שרשים שהעמיקו יותר ויותר עד ש'יכלו עמוד' כנגד כל רוח סערה עזה... אף אתה תשאר איתן בעסק התורה והעבודה - כנגד כל מיני רוחות זרות הנושבות בעולם ברוח או בגשם, אולם זה שמצד כישרונותיו ומצבו בא לו עסק התורה בנקל הריהו ג"כ מסוכן ליפול מרוחות זרות.

לג. סיפר הגאון רבי מרדכי שולמן זצ"ל ראש ישיבת סלבודקא, כי בשנות מלחמת העולם הראשונה גלה ממקום למקום, והוא עדיין בשנות הבחרות, באחד מטלטולי הדרכים היתה אכסנייתו בבית הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע שאף הוא היה שלא במקומו, ובאותו הזמן הרבה החפץ חיים לטרוח סביבו הגם שהיה זקן בא בימים, והכין לו מיטה לישון כשהוא מניח כר לראשו. באישון ליל התעורר רבי מרדכי וראה שה'חפץ חיים' ישן ללא כר, והסיק מכך שהוא נתן לו את הכר שלו... ויהי בבוקר נענה ר"מ לפני ה'חפץ חיים' כי אינו מוכן לקחת את הכר של הח"ח, אמר לו הח"ח, תנוח דעתך, כי ממילא אינני מסוגל לשכב בנחת כשהכר מראשותיי בימים טרופים כאלו, כאשר רבבות רבבות בני ישראל נעים ונדים ממקומם ונתונים בצר ובמצוק, אך אורח שאני... כי צריך להנעים לו את ה'אירוח' ככל שניתן (הובא ב'כי אם' עמו' 25).

אגב אורחא, שמעתי מרב אחד לפרש דכתיב בפרשת 'הכנסת אורחים' של אברהם 'הוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו' (יח ו), ולכאורה היה נראה שאדרבה, כדי שלא יתבייש האוכל בעת אכילתו עדיף היה שלא יעמוד עליהם, אלא, דאיתא בזוה"ק (ח"א קב:) שה'אילן' היה מגלה טיבו ומהותו של האורח, אם הוא מאמין בהקב"ה

- במה שהיה קורא בשם ה' בכל מקום, ומתחסד עם קונו 'להורות הטאים בדרך', על כן תלה הקב"ה ליצחק בנו בזכותו. ורק אחר שהחל יצחק גם כן לקרוא בשם ה' (בפסוק כה), אז כתיב ביה (שם כו - כט) 'ואבימלך הלך אליו מגרר... ראו ראינו כי היה ה' עמך... אתה עתה ברוך ה'', ומאז לא מצאוהו עוד תלאות באשר שמר את משמרת ה' - לקרוא בשם ה', 'אמנם ליעקב לא תלה בזכות אחרים כלל, כי מנעוריו היה יושב אוהלים, 'ללמוד וללמד' דעת את העם, בפרט באהלי שם ועבר ששם עלו כל מבקש ה' בלי ספק, עכ"ל.

יושב אוהלים - עיקר הצלחתו בתורה ע"י היגיעה וההתמדה בפרשתו (כה כו), ויעקב איש תם יושב אוהלים, הזמן גרמא בפרשתו של יעקב אבינו להוסיף חיילים

נקראת ההטבה הלזו בשם 'חק', הרי ענין להיות חנון ורחום ולעשות צדקה ומשפט עם אחרים הוא דבר שכלי, ותירץ דקאי על דרך ה' להיות חנון ורחום גם למי שאינו כדאי ל', וזה אינו שכלי רק הוא 'חוק' מדרכי השי"ת להטיב להם, וכך עשה אאע"ה שהלך בדרכי השי"ת בזה ל'.
 והנה לכאורה צריך ביאור, מדוע לא תלה ליצחק בזכות עצמו כי אם בזכות אביו אברהם. וב'ספורנו' כתב, וישמור משמרת - עשה תמיד המשמרת המיוחדת לי שהוא לגמול חסד, כאמרו (תהלים כה י) 'כל ארחות ה' חסד ואמת', ולכן תלה תמיד ליצחק בזכות אביו ולא בזכות עצמו, כאן, וכן בכתוב (כו כד) 'וברכתך והרבית את זרעך בעבור אברהם עבדי', כי מאחר ואברהם היה עמוד החסד, הן בגשמינות, והן ברוחניות

היה העץ פורש ענפיו כלפי מטה ועושה עליו צל נאה, אכן אם היה עובד ע"ז הרי היה העץ מסלק את הענפים כלפי מעלה. וחס אברהם אבינו על כבודו של האורח שלא יתבייש על ידי שיראו אורחים אחרים שהוא יושב תחת כיפת השמים בלא צל, על כן 'והוא עומד עליהם תחת העץ', וממילא סיכך האילן והיצל בגין אברהם, ובכך הציל את כבודו של האורח. והגם שלא היה מצדיקי הדור... ואף לא מזרע ישראל, אלא נכרי טמא עובד ע"ז, אך כך היא דרכה של תורה לכבד גם את מי שאינו הגון ואינו ראוי...

לד. ואל תאמר היאך אוכל לנהוג במידות טובות עם 'פלוגי'... שהוא אדם קשה ורע לבריות, כי אין הדבר תלוי אלא בכך... ואם אתה תסתכל עליו בעין טובה אף הוא ישיב לך כגמולך הטוב... וכדאמרי אינשי, שבשעה שאדם מפנה 'אצבע' מאשימה כלפי השני - הרי אצבע אחת היא לעבר ה'נאשם' ואילו ג' אצבעות מקופלות ומכוונות לעבר ה'מאשים' עצמו... ללמד, שעד שאתה מחפש אחר חסרונות השני, בדוק היטב בעצמך אם אין בך פי כמה וכמה מאותם חסרונות וכיו"ב...

לה. נוראות מצינו בספה"ק 'תומר דבורה' (פ"א ו) וז"ל, הלא כבר פרשנו במקומו, שיש בהיכל ידוע מלאכים ממונים לקבל גמילות חסד שאדם עושה בעולם הזה, וכאשר מדת הדין מקטרגת על ישראל מיד אותם המלאכים מראים החסד ההוא, והקב"ה מרחם על ישראל מפני שהוא חפץ בחסד, ועם היות שהם חייבים, אם הם גומלים חסד זה לזה מרחם עליהם. עכ"ל.

וכבר נודע מה שאמרו חז"ל (ויק"ר לד ח) 'יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני - העני עושה עם בעל הבית', ועפ"ז ביאר הרה"ק ה'אהבת ישראל' זי"ע בלשון הכתוב (יה ה) 'ואקחה פת לחם', שלכאורה על פי דקדוק הלשון היה צריך לומר 'ואתנה פת לחם', שכן אברהם אבינו נתן לחם ל'אורחים' ולא לקח, אלא שבאמת כשאדם 'נותן' לחם לעני אינו אלא 'לוקח' מקח טוב לעצמו, על כן שפיר אמר אברהם 'ואקחה'...

כך העיד לפנינו אחד מאחינו בני ישראל הדר בארה"ב, כי לפני כמה שנים נסתבך בדיני ממונות באופן קשה ביותר, ותבעו ממנו ה'שלטונות' להביא 'ערבון' שלא יברח... בעזרת השי"ת נענה ברצון אחד מקרוביו שברכו ה' בעשירות ובבעלותו נכסים רבים, והלה משכן את אחד הבניינים שלו כ'משכון'.
 והנה ידוע כי עם פרוץ ה'ווירוס' ירד לעולם בעקבותיו גם קושי הפרנסה, והדבר ניכר ביותר אצל בעלי ה'נדל"ן' המחזיקים ברשותם בניינים ודירות להשכיר, כי רבים מהם עומדים ריקן, ואחרים מלאים בשוכרים שאינם משלמים דמי השכירות... ולאחרונה סיפר לו קרובו הנ"ל, כי גם הוא 'באותה צרה', שכמה מבנייניו אינם מושכרים, ובכמה מהדירות המושכרות אין הדיירים פורעים את דמי השכירות, אבל ראה זה פלא, אותו הבנין ה'ממושכן' כערבות לקרובו - כולו מושכר וכל הדיירים מעלים את דמי השכירות בשלמות, הא לך, כי גדול כחה של חסד, והמיטיב לרעהו מביא בזה טובה על עצמו.

באר הפרשה - פרשת תולדות

להתגבר בעוון ותעצומות בעסק התורה, ובוזה נזכה שיגיעו מעשינו למעשי אבותינו - אבות עולם השקיעו בעסק התורה את כל אונם ומרצם, מנח המוזכר בפר' נח (רש"י ז ב) שלמד נח תורה, אברהם אבינו - היו לו ד' מאות פרקים במסכת ע"ז (ע"ז יד:), יעקב - 'יושב אהלים' (בראשית כה כז) ונטמן י"ד שנה בבית שם ועבר ש'לא שכב במקום ההוא' (מדרש תהלים קכד א) לו, משה

רבינו - ישב בשמים כמה פעמים מ' יום בשמים ממעל לחם לא אכל ומים לא שתה והגה בתורה, דוד המלך - טוב יום שאתה עוסק בתורה (שבת ל.), וכך היה במשך כל הדורות - תנאים ואמוראים ראשונים ואחרונים כולם 'בעלי דעה' שהשקיעו כל חיותם במסירות נפש בעסק התורה, אף אנו נלך בדרכם וייתב לנו בזה ובבא לו.

לו. איתא בתנא דבי אליהו (רבה פ"ה) בזה"ל, ומפני מה זכה יעקב לחיים שלא בצער ושלא ביצה"ר בעולם הזה, מממה שעתיד הקב"ה ליתן לצדיקים לעתיד לבוא, מפני שהיה יושב בבית המדרש מקטנותו ועד זקנותו, והיה בקי במקרא ובמשנה ובהלכות ובאגדות שנאמר (בראשית כה כז) 'ויעקב איש תם יושב אהלים', עכ"ל. הקשה הגאון בעל שבט הלוי זצ"ל, כיצד ניתן לומר על יעקב שזכה לחיים שלא בצער, והלא כל ימיו היו מלאים ייסורים, בצרת עשו וצרת לבן צרת דינה וצרת יוסף, וכבר העיד יעקב על עצמו 'מעט ורעים היו ימי שני חיי' (בראשית מז ט), ולחיים כאלו ייקרא חיים שלא בצער. וביאר, כי ודאי היו לו ליעקב צרות צרורות, אך מאחר שהיה 'יושב אהלים' וכל ימיו היה שקוע בתורה בכל מהותו על כן לא הרגיש כלל בצער, אלא היה מלא באושר ובשמחת החיים (נדפס בשבט הלוי בראשית פר' תולדות).

הוסיפו על כך, בדיוק לשון חז"ל (מגילה יז. הובא ברש"י בראשית כח ט) שיעקב נטמן בבית עבר, והלשון תמוה מהו 'נטמן', מדוע לא כתיב 'למד' בבית עבר. אלא, שצורת לימודו של יעקב היה כמת אשר מטמינים אותו באדמה, שם הוא שוהה לבדו בלא חברים, גם אין בידו 'לדבר' עם אחרים, ואין לו שום קשר ושליכות לעולם החיצון, כך 'המית' יעקב את עצמו על דברי תורה, ללמוד ברציפות ובשקיעות עצומה בלא שום שיג ושיח עם אחרים, ואכן הלומד באופן זה - שהוא כמת ומוטמן בארץ, הרי הוא חי חיים אמיתיים בלא צער, ונס יגון ואנחה.

הנה איתא (אבות ו ב) 'כל העוסק בתורה הרי זה מתעלה', ובביאור הדבר רמזו, כי האיש העומד על הארץ בסמוך לבנין רם ונישא בשיעור מאה קומות, נראה לו שהבנין ענק ועצום, אין חקר לגדולתו ואין תכלית לאורכו, אבל אם יביט עליו מלמעלה, ביושבו על המטוס יראה בעיניו כאילו הבנין קטן עד מאד, וכמעט שאין בו ממש. כך 'העוסק בתורה הרי"ז מתעלה', כי בהבטה מ'קרקע עולם' נראים לו צרותיו ובעיותיו גדולות עד לב השמים, אבל העוסק בתורה הרי"ז מתעלה - וכמי שיושב במרומי ארץ שאז נראים בפניו כל בעיותיו כקטנים, חסרי ערך וחשיבות.

לז. אלא שהתורה צריכה להיות בחיות ושמחה, וכן איתא ב'כלי יקר' בפרשתן בכתוב (כז מא) 'וישטום עשו את יעקב על הברכה אשר ברכו אביו, ויאמר עשו בלבו, יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי'. ומבאר הכלי יקר 'תלה הדבר בימי אבל, לפי שאבל אסור לעסוק בתורה כי פקודי ה' ישרים משמחי לב, ויצחק אמר והיה כאשר תריד - דהיינו בזמן שלא יעסקו בתורה - ופרקת עולו, ואם כן באבלו ודאי לא יעסקו בתורה ולא תגן עליו התורה ואז אהרגה את אחי'.

והקשה הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע, והרי מותר לאבל לעסוק בתורה בהלכות הנוגעות אליו כהלכות אבלות וכדומה, והיאך יוכל עשו להרגו בימי האבל, הלא אף אז ישב ויעסוק בתורה. אלא מכאן, שתורה בלא שמחה, כמו שהיא נלמדת בימי עצב ומרירות בימי אבלות, אין בה את המאור שבתורה שתגן על לומדיה. כי עיקר לימוד התורה הוא בשמחה ובטוב לבב.

אמנם צריך להוסיף, שזו היתה רק מחשבתו של עשו הרשע, שהוא היה נראה לו שיעקב אבינו לא יהא שרוי בשמחה בימי אבלות, אמנם האמת היא כי מאמינים בני מאמינים אנו שהכל הוא מהקב"ה ולטובה, ואף בימי אבלות עלינו להיות בשמחה, ואין זה סתירה כלל ל'אבלות'. וכבר אמר הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע לבאר הטעם שציוותה התורה על אבלות, שלכאורה אין צורך ב'ציווי' על כך שהרי אף גויי ארצות מתאבלים על קרוביהם, אלא שרצונו ית' שנהיה תמיד בשמחה, על כן 'קדשנו במצוותיו וציוונו על האבלות', וממילא היא עצמה תביאנו לידי שמחה, כי 'פקודי ה' ישרים משמחי לב'.

באר הפרשה - פרשת תולדות

רחמנא אידכר לן זכותיהו דאברהם רחימא, דיצחק
 עקידא, ודיעקב שלימא (כולם הוזכרו בהאי פרשה),
 בשפע רוב טובה וברכה ברו"ג בסימן טוב ובמזל טוב לח,
 באמונת איתן בצור כל עולמים, ובעסק התורה והמצוות
 על ישראל שלום אבי"ר.

וכה אמר הרה"ק ה'אבני נזר' זי"ע בבואו פעם לנחם את האבל, כי מקובל אצלו ש'אבל' הוא ר"ת איך בין
 ליסטיג – אני שמח. וכשנשאל על מקור הדבר, נענה כי כן מפורש בדברי רש"י במסכת סוכה, וכוונתו למה שכתב
 רש"י (סוכה כה. ד"ה טירדא דרשות) 'שאע"פ שהוא חייב לנהוג אבילות של נעילה רחיצה וסיכה להראות כבוד מתו,
 אינו חייב להצטער'...
 לח. כתב הגה"ק רבי חיים פאלאג'י זי"ע (מועד לכל חי סי' כו אות ה) כל חודש כסליו, כי מזלו גד, יהיה מוצלח להרים
 מזלו לכל עסקיו וכל ענייניו בעזרתו יתברך שמו.